

Αθήνα 30 Μαρτίου 2012

ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

Βασικές πτυχές του ΠΣ στα Θρησκευτικά Δημοτικού & Γυμνασίου
Σκοποί, Θεματικές Ενότητες, Κεντρικές Ιδέες, Περιεχόμενα

1. Προγράμματα Σπουδών και όχι νέα βιβλία

Κατά το προηγούμενο σχολικό έτος 2010-2011, στο πλαίσιο του λεγόμενου Νέου Σχολείου, εκπονήθηκαν νέα Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ) σε όλα τα μαθήματα της Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, Δημοτικό και Γυμνάσιο. Βασικό χαρακτηριστικό της νέας αυτής παρέμβασης είναι ο παιδαγωγικός αναπροσανατολισμός της διδακτικής διεργασίας στην κατεύθυνση της διερευνητικής, βιωματικής και συνεργατικής μάθησης. Η αλλαγή αυτή κρίνεται αναγκαία, με βάση τις σύγχρονες θεωρίες μάθησης και διδακτικής αλλά και το αίτημα υπέρβασης χρόνιων αγκυλώσεων στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Στο πλαίσιο της ευρύτερης αλλαγής, μεταξύ όλων των μαθημάτων, εκπονήθηκε νέο Πρόγραμμα Σπουδών και στο μάθημα των Θρησκευτικών (ΜτΘ).

Για την προετοιμασία του ΠΣ εργάστηκε Επιτροπή Εμπειρογνομόνων που συστήθηκε από το Υπουργείο Παιδείας και το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, ύστερα από δημόσια ανοικτή προκήρυξη εκδήλωσης ενδιαφέροντος και αξιολόγηση όσων υπέβαλαν αίτηση. Όλα τα μέλη της Επιτροπής, τα οποία επελέγησαν, ήταν θεολόγοι. Έλαβαν μέρος Καθηγητές από τις Θεολογικές Σχολές Αθηνών και Θεσσαλονίκης, Σχολικοί Σύμβουλοι και θεολόγοι εκπαιδευτικοί με αυξημένα προσόντα και πολυετή διδακτική εμπειρία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Η Επιτροπή εργάστηκε συνεργατικά και συνθετικά, με πλήρη συνείδηση - επιστημονική, παιδαγωγική

και θεολογική - του υψηλού χρέους, χωρίς «άνωθεν» οδηγίες και δεσμεύσεις. Κατεβλήθησαν φιλότιμα όλες οι ανθρωπίνως δυνατές προσπάθειες για όσο γίνεται καλύτερο αποτέλεσμα. Κατά την ολοκλήρωση του έργου της, η Επιτροπή υπέβαλε δύο παραδοτέα: α) *Πρόγραμμα Σπουδών για τα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου*, και β) *Οδηγό του Εκπαιδευτικού για το μάθημα των Θρησκευτικών*. Τα συγκεκριμένα κείμενα, ήδη, έχουν δημοσιευθεί στον διαδικτυακό κόμβο του «Ψηφιακού Σχολείου» του Υπουργείου Παιδείας (<http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps.php>).

Επισημαίνεται ότι τα δύο αυτά κείμενα είναι *παιδαγωγικά και διδακτικά εργαλεία* αποκλειστικά για τον εκπαιδευτικό και, επομένως, το νέο ΠΣ δεν είναι διδακτικό εγχειρίδιο για τους μαθητές, όπως εσφαλμένα θεωρήθηκε από διάφορους σχολιαστές του, που μάλλον βιαστικά έκριναν και απέρριψαν το όλο έργο. Συνήθως τα επικριτικά αυτά άρθρα υπογράφονται από ανθρώπους οι οποίοι δεν γνωρίζουν όλο το επιστημονικό, παιδαγωγικό και νομικό πλαίσιο εντός του οποίου οφείλουν να σχεδιάζονται και να παράγονται τα σχολικά ΠΣ ή τα βιβλία. Ορισμένοι εκ των επικριτών του αντιλαμβανόμενοι το νέο ΠΣ ως διδακτικό βιβλίο για τον μαθητή και απομονώνοντας κάποιες πτυχές του, διατυπώνουν επικριτικά σχόλια είτε για την απουσία κάποιων «διδακτικών ενοτήτων» είτε για ορισμένες καινοτομίες του, δείχνοντας με αυτόν τον τρόπο ότι μάλλον δεν κατανόησαν ούτε την φιλοσοφία ούτε το περιεχόμενό του. Εξάλλου, πρέπει να επισημανθεί ότι δεν υπάρχουν «συγγραφείς» νέων βιβλίων στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου. Αντίθετα, οι υποτιθέμενοι συγγραφείς είναι τα μέλη της πολυμελούς αυτής Επιτροπής Εμπειρογνομόνων για την σύνταξη νέου ΠΣ. Είναι φυσικό σε μια προσπάθεια ανανέωσης του ΜτΘ να γίνεται αναθεώρηση και αναπροσαρμογή της μέχρι τώρα «διδακτέας ύλης» του μαθήματος, να προτείνονται νέες θεματικές επιλογές για κάθε τάξη με βάση τις σύγχρονες παιδαγωγικές και επιστημονικές ως προς το γνωστικό αντικείμενο αρχές, οι οποίες αναλύονται στα προλεγόμενα του ΠΣ, καθώς και στον Οδηγό για τον Εκπαιδευτικό. Η διαδικασία αυτή έχει ακολουθηθεί πολλές φορές στο παρελθόν όπως ακριβώς συμβαίνει και σήμερα με όλα τα μαθήματα σε όλες τις τάξεις του Δημοτικού και του Γυμνασίου.

Τα περιεχόμενα του ΠΣ καθώς και τα κύρια κεφάλαια του Οδηγού του Εκπαιδευτικού αναφέρονται στις βασικές ανάγκες του διδάσκοντα

εκπαιδευτικού, προκειμένου να σχεδιάσει και να επιτελέσει το έργο του. Η χρησιμοποιούμενη παιδαγωγική και διδακτική ορολογία είναι η καθιερωμένη στον ευρύτερο χώρο της Εκπαίδευσης, που υπερβαίνει τα ειδικά όρια του ΜτΘ, ενώ λαμβάνεται υπόψη ότι το ΠΣ θα διαβαστεί όχι μόνο από θεολόγους. Οπωσδήποτε, για την κατανόηση της φιλοσοφίας του ΠΣ και πολύ περισσότερο για την εφαρμογή του δεν είναι αρκετή μια απλή ανάγνωσή του, αλλά απαιτείται αναλυτική ενημέρωση και συστηματική επιμόρφωση των εκπαιδευτικών.

Τελικά, το ΠΣ δεν είναι κατάλογος διδακτικών ενοτήτων ή λίστα περιεχομένων της διδακτέας ύλης. Είναι ένα πλήρες, μεθοδικό και άρτια οργανωμένο πλαίσιο εκπαιδευτικών αρχών, προσανατολισμών και διδακτικών προτάσεων που αποβλέπει στην εξυπηρέτηση του σχεδιασμού της διδασκαλίας από τον διδάσκοντα εκπαιδευτικό. Αυτή είναι και η κύρια μορφολογική διαφορά ως προς τα λεγόμενα Αναλυτικά Προγράμματα του παρελθόντος.

Το νέο ΠΣ για πρώτη φορά στα εκπαιδευτικά μας πράγματα εφαρμόζεται πιλοτικά και πειραματικά, ώστε να διαπιστωθούν στην πράξη πιθανά προβλήματα, ατέλειες, ελλείψεις και να επιχειρηθούν οι απαραίτητες βελτιώσεις, τροποποιήσεις και αλλαγές, προκειμένου να εφαρμοστεί κατόπιν σε όλα τα σχολεία. Προς την κατεύθυνση αυτή, είναι ευπρόσδεκτη οποιαδήποτε εποικοδομητική κριτική με συγκεκριμένες παρατηρήσεις και προτάσεις. Η Επιτροπή Εμπειρογνομόνων για την εκπόνηση του ΠΣ ήδη συλλέγει και επεξεργάζεται τα στοιχεία αυτά και θα συνεχίσει να το πράττει μέχρι να ολοκληρωθεί ένας πρώτος κύκλος αξιολόγησής του. Ακολουθώντας, θα καταθέσει εκ νέου το ΠΣ με αλλαγές και βελτιώσεις, όπου αυτές κριθούν απαραίτητες.

2. Το νέο ΠΣ ως πρόγραμμα διαδικασίας

Το νέο ΠΣ στα Θρησκευτικά Δημοτικού και Γυμνασίου εκπονήθηκε με βάση το Ενιαίο Πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών του Νέου Σχολείου μαζί με όλα τα άλλα μαθήματα ή γνωστικά αντικείμενα. Η φιλοσοφία του ενιαίου αυτού πλαισίου προσανατολίζει την όλη παιδαγωγική διαδικασία του σχολείου στην διερευνητική μάθηση, με διδακτικές διαδικασίες που επικεντρώνονται

στην κατανόηση βασικών εννοιών και γεγονότων, στην επικοινωνία και στην συνεργασία και, τέλος, στην δημιουργικότητα και στην αναφορά προς την κοινωνία. Εστιάζοντας στις διδακτικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις και, κυρίως, στην ενεργό συμμετοχή των μαθητών, το νέο ΠΣ αποσκοπεί στην καλλιέργεια κλίματος αναγνώρισης και αποδοχής, επικοινωνίας και κοινωνικών αλληλεπιδράσεων, στην αξιοποίηση των προηγούμενων γνώσεων και εμπειριών των μαθητών στην προοπτική της υποστήριξής τους για επιστημονικού και μορφωτικού χαρακτήρα κατακτήσεις, στην διαμόρφωση ελκυστικού περιβάλλοντος μάθησης και στην σύνδεση αυτών των κατακτήσεων με την ζωή, στον σχεδιασμό και στην οργάνωση ευκαιριών για πλούσιες εμπειρίες μάθησης και, τέλος, στην συμμετοχή των μαθητών στην διαχείριση της μάθησής τους.

Το νέο ΠΣ στα Θρησκευτικά, όπως και όλα τα υπόλοιπα, συνιστά κυρίως ένα *Πρόγραμμα διαδικασίας*, το οποίο εστιάζει στην διαδικασία της διδασκαλίας και της μάθησης μέσα σε ένα πλαίσιο συμμετοχικών διεργασιών, ομαδοσυνεργατικών δραστηριοτήτων, διαλογικών προσεγγίσεων. Σύμφωνα με αυτή την πρόταση, το μάθημα καλείται να υπερβεί την παραδοσιακή αντίληψη της «παράδοσης-μεταφοράς» έτοιμης γνώσης μέσα από μία τυπική και μετωπική διδασκαλία, και να υπηρετήσει μία άλλη διάσταση και λειτουργία του σχολείου, όπου ο μαθητής *μαθαίνει πώς να μαθαίνει* και συμμετέχει ενεργά σε όλη την μαθησιακή πορεία. Ως εκ τούτου, πρόκειται για μία ανοικτή διαδικασία, όπου οι σκοποί και οι στόχοι του μαθήματος εμπλέκονται με τις εμπειρίες και γνώσεις των μαθητών αλλά και αναδύονται μέσα από την ενεργό συμμετοχή και τις εμπειρίες τους. Αυτό σημαίνει ότι τα περιεχόμενά του δεν είναι αυστηρά προσδιορισμένα αλλά μπορεί να εμπλουτίζονται και να αναδιατάσσονται κατά τον σχεδιασμό της διδασκαλίας και την διαδικασία μάθησης, ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες της τάξης, στοχεύοντας στην διαφοροποιημένη μάθηση ή, με μια πιο θεολογική ορολογία, στο σχολείο του «προσώπου». Συνεπώς, το ΠΣ προτείνει μεθόδους, διαδικασίες, δραστηριότητες και στρατηγικές μάθησης που συναποφασίζονται, επιλέγονται και ακολουθούνται ανάλογα με τις πραγματικές ανάγκες και συνθήκες της σχολικής τάξης.

Ταυτόχρονα, το ΠΣ επιχειρεί ανοίγματα διεπιστημονικά και διαθεματικά και εκλαμβάνει την γνώση και την μαθησιακή πορεία ως δυναμική διαδικασία

εξέλιξης, συνέχειας και αλλαγής. Ο εκπαιδευτικός είναι ο πρωταγωνιστής στην διαμόρφωση του ΠΣ διαδικασίας, καθώς διερευνά, σχεδιάζει, συνεργάζεται, επιχειρεί νέες στρατηγικές μάθησης και, τέλος, αξιολογεί την δράση του για να βελτιώνει τον τρόπο σχεδιασμού της διδασκαλίας και της μάθησης. Γιατί τόσο η διδασκαλία όσο και η μάθηση δεν προτείνονται μέσω ενός και μόνου βιβλίου ή μιας μετωπικής και μονότροπης διδακτικής ρουτίνας αλλά μέσω ενός πολυεδρικού και συμμετοχικού σχεδιασμού με απώτερο στόχο την βιωματική και ανακαλυπτική μάθηση.

Πρέπει να τονιστεί ότι η ανάπτυξη των Θεματικών Ενοτήτων (ΘΕ) συνήθως γίνεται συντομογραφικά και παραπεμπτικά, εφόσον είναι προτάσεις σχεδιασμού της διδασκαλίας με αποδέκτη τον εκπαιδευτικό. Με το ίδιο πνεύμα, όταν ορισμένα στοιχεία μιας διδακτικής πρότασης καταλαμβάνουν λεκτικά αρκετό χώρο στην ανάπτυξη μιας ΘΕ, δεν σημαίνει ότι είναι περισσότερο σημαντικά από τα υπόλοιπα άλλα ή ότι θα αφιερωθεί γι' αυτά περισσότερος χρόνος εις βάρος άλλων. Τα θέματα και οι προτεινόμενες διδακτικές δραστηριότητες είναι *βήματα διδασκαλίας* και όχι διδακτέα ύλη. Το ζήτημα αυτό χρειάζεται προσοχή, επειδή με μια πρόχειρη ματιά ενδέχεται να επισημανθούν ελλείψεις, οι οποίες θα διαπιστωθεί ότι δεν υπάρχουν, εάν γίνει σωστή και ολοκληρωμένη ανάγνωση της πορείας σχεδιασμού κάθε μαθήματος, από τα προσδοκώμενα μαθησιακά αποτελέσματα μέχρι και το προτεινόμενο διδακτικό υλικό. Επιπρόσθετα, η ευελιξία και ανοικτότητα που χαρακτηρίζει το ΠΣ όχι μόνο επιτρέπει αλλά και οδηγεί στην προσαρμογή της διδασκαλίας στο συγκεκριμένο μαθησιακό περιβάλλον των παιδιών, με επαρκείς πρόνοιες για διαφοροποιημένη διδασκαλία, γεγονός που αποδεικνύει ότι δεν ευσταθούν οι απόψεις ότι το ΠΣ τάχα περιλαμβάνει «δύσκολες έννοιες».

Επομένως, το νέο ΠΣ συνιστά παιδαγωγικό και διδακτικό πλαίσιο με πολλές εναλλακτικές διαδικασίες, με πολλαπλά κριτήρια και εργαλεία μάθησης. Αποσκοπώντας σε μια βαθειά αλλαγή στην «κουλτούρα» της διδασκαλίας και της μάθησης, ως πρόταση διαφοροποιημένης μάθησης, το νέο ΠΣ στοχεύει σε μια *προσωποκεντρική* και *κοινωνιοκεντρική* προσφορά και αναφορά της γνώσης, η οποία αΐφνης είναι πολύ κοντά στις αρχές και τις αξίες της Ορθόδοξης θεολογίας για τον μοναδικό, ανόμοιο και ανεπανάληπτο χαρακτήρα του ανθρώπινου προσώπου. Ο θετικός και ουσιαστικός αυτός

προσανατολισμός του ΠΣ που διαχέεται σε όλα τα μαθήματα μπορεί, ενδεχομένως, να αναχαιτίσει την κυρίαρχη παγκοσμίως τάση προς έναν μονότροπα τεχνοκρατικό προσανατολισμό της παρεχόμενης εκπαίδευσης.

Οι προτεινόμενες στρατηγικές και τεχνικές διδασκαλίας, τα μορφολογικά και παιδαγωγικά χαρακτηριστικά του ΠΣ, καθώς και το εν γένει παιδαγωγικό πλαίσιο στο οποίο στηρίζεται το ΠΣ, όπως αδρομερώς παρουσιάστηκε παραπάνω, αποτελούν κοινό τόπο στην σύγχρονη παιδαγωγική και διδακτική επιστήμη και βιβλιογραφία. Έτσι, όλα αυτά δεν αποτελούν καινοτομία των Θρησκευτικών αλλά γενικό προσανατολισμό σε όλα τα μαθήματα.

3. Ο χαρακτήρας του μαθήματος των Θρησκευτικών

Η πρόταση του νέου ΠΣ στα Θρησκευτικά παρουσιάζει ένα μάθημα ανοικτό και πλουραλιστικό, που διατηρεί μεν τον γνωσιακό και παιδαγωγικό χαρακτήρα που είχε ως τώρα, αλλά επιπλέον λαμβάνει υπόψη τις απαιτήσεις των καιρών, τις μορφωτικές ανάγκες των σύγχρονων μαθητών και εμπλουτίζεται με περισσότερα στοιχεία για τις χριστιανικές παραδόσεις της Ευρώπης και τις άλλες μεγάλες θρησκείες. Οι «συντεταγμένες» αυτές διαμορφώνουν ένα πρόγραμμα θρησκευτικού μαθήματος το οποίο ξεκινά από και έχει επίκεντρο την ελληνορθόδοξη παράδοση του τόπου, την παράδοση της Ορθόδοξης Χριστιανικής Εκκλησίας, όπως αυτή σαρκώθηκε στην ζωή και αποτυπώθηκε στα μνημεία του πολιτισμού του. Κάθε μαθητής ή μαθήτρια, ανεξαρτήτως της θρησκευτικής του ιδιοπροσωπίας, είναι απαραίτητο και πολύτιμο να γνωρίζει την θρησκευτική παράδοση του τόπου, ως πίστη, λατρεία, ζωή, τέχνη και πολιτισμό. Αυτός είναι ο **πρώτος και βασικός κύκλος** του μαθήματος. Ο **δεύτερος κύκλος** είναι οι μεγάλες χριστιανικές παραδόσεις που συναντώνται στην Ευρώπη και γενικότερα στον κόσμο, εκτός της Ορθοδοξίας, όπως ο Ρωμαιοκαθολικισμός και ο Προτεσταντισμός στις κύριες και βασικές του ομολογίες. Ο **τρίτος κύκλος** περιλαμβάνει ορισμένα στοιχεία από τα μεγάλα θρησκευτικά και ιδίως όσα ενδιαφέρουν την ελληνική κοινωνία περισσότερο, δηλαδή, τις μονοθεϊστικές παραδόσεις του Ιουδαϊσμού και του Ισλάμ και δύο απωανατολικές θρησκείες, τον Ινδουισμό και τον Βουδισμό. Οπωσδήποτε, τα στοιχεία αυτά δίνονται σύμφωνα με τα παιδαγωγικά χαρακτηριστικά, την ηλικία και τις μορφωτικές ανάγκες των παιδιών.

Επιπλέον, δεν αποτελούν διδακτέα ύλη αλλά διαθέσιμα διδακτικά μέσα και υλικά για τον εκπαιδευτικό, ο οποίος καλείται να σχεδιάσει την διδασκαλία του με βάση τις ιδιαίτερες συνθήκες και το “οικοσύστημα” της τάξης του.

Επισημαίνεται, πάντως, ότι το νέο ΠΣ αφορά την θρησκευτική αγωγή στην δημόσια εκπαίδευση και όχι την εκκλησιαστική κατήχηση. Το ΜτΘ βεβαίως και έχει ως κέντρο, αφετηρία και πρωταρχικό μέλημα την Ορθόδοξη πίστη και ζωή, αλλά οφείλει και πρέπει να έχει *ορίζοντα αναφοράς και διαλόγου* και με τις άλλες χριστιανικές κατανοήσεις, τις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις και τις σύγχρονες φιλοσοφικές ή άλλες μορφές πνευματικότητας. Ένας ουσιαστικός διάλογος, ανάμεσα στο κέντρο και στον ορίζοντα, που θα αναπτυχθεί στο πλαίσιο του ΜτΘ θεμελιωμένος πάνω στην ορθή προσέγγιση και κριτική κατανόηση των διαφορετικών αφηγήσεων, δεν στοιχειοθετεί απομάκρυνση από την Ορθοδοξία ή μια μορφή θρησκευτικού συγκρητισμού· απεναντίας, συνιστά κυρίως και κατεξοχήν την πεμπτουσία της χριστιανικής μαρτυρίας στον σύγχρονο και ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο μας.

Στην πράξη το νέο ΠΣ ουσιαστικά δεν απομακρύνεται από τους ειδικούς σκοπούς του μαθήματος, όπως αυτοί ορίζονται στα Αναλυτικά Προγράμματα του 2003 (ΔΕΠΠΣ). Τα Προγράμματα εκείνα, πέρα από την ενημέρωση για την υφή του θρησκευτικού φαινομένου, την ανάπτυξη θρησκευτικής συνείδησης και την απόκτηση γνώσεων γύρω από την Χριστιανική πίστη και την Ορθόδοξη Χριστιανική Παράδοση, την καλλιέργεια του ήθους και της προσωπικότητας, με την αξιοποίηση των μορφωτικών αγαθών της Αγίας Γραφής, των Πατέρων και της Παράδοσης της Εκκλησίας, *εστίαζαν επιπλέον στην κριτική επεξεργασία των θρησκευτικών παραδοχών, αξιών και στάσεων, στην διερεύνηση του ρόλου που έπαιξε και παίζει ο Χριστιανισμός στον πολιτισμό και την ιστορία της Ελλάδας και της Ευρώπης, στην επίγνωση της ύπαρξης διαφορετικών εκφράσεων της θρησκευτικότητας, στην ανάπτυξη ανεξάρτητης σκέψης και ελεύθερης έκφρασης, στην αντίληψη ότι το αυθεντικό χριστιανικό μήνυμα είναι υπερφυλετικό, υπερεθνικό και οικουμενικό, στην κατανόηση της πολυπολιτισμικής, πολυφυλετικής και πολυθρησκευτικής δομής των σύγχρονων κοινωνιών και στη συνειδητοποίηση της ανάγκης για διαχριστιανική και διαθρησκευτική επικοινωνία και αλληλογνωριμία.* Συνεπώς, το νέο ΠΣ κινείται πάνω στις ίδιες βασικές αρχές τις οποίες εμπλουτίζει και αναπτύσσει περισσότερο.

4. Γενικοί σκοποί και προσανατολισμοί του Μαθήματος των Θρησκευτικών

Το ΜτΘ ανέκαθεν εντάσσεται και συμβάλλει με το ιδιαίτερο γνωστικό και μορφωτικό περιεχόμενό του στο γενικότερο πλαίσιο και στον σκοπό της εκπαίδευσης στην Ελλάδα, που δεν είναι άλλος από την ολόπλευρη, αρμονική και ισόρροπη καλλιέργεια και ανάπτυξη των μαθητών και την προετοιμασία για την ένταξή τους στην κοινωνία ως ελεύθερων και υπεύθυνων πολιτών.

Στο πλαίσιο αυτό, οι **γενικοί σκοποί** του ΜτΘ καθορίζονται ως εξής:

1. Να οικοδομήσει ένα στιβαρό μορφωτικό πλαίσιο γνώσης και κατανόησης του Χριστιανισμού και της Ορθοδοξίας, ως πνευματικής και πολιτισμικής παράδοσης της Ελλάδας και της Ευρώπης αλλά και ως ζωντανής πηγής έμπνευσης, πίστης, ηθικής και νοηματοδότησης για τον κόσμο και τον άνθρωπο, τη ζωή και την ιστορία.
2. Να παρέχει στους μαθητές ικανοποιητική κατάρτιση για τη φύση και τον ρόλο του θρησκευτικού φαινομένου, στο σύνολό του και στις επιμέρους εκφάνσεις του (τις θρησκείες του κόσμου), εφόσον τις θεωρεί ως ζωντανή πηγή πίστης, πολιτισμού και ηθικού τρόπου ζωής.
3. Να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις και να προσφέρει τις ευκαιρίες για να αναπτύξουν οι μαθητές ικανότητες και επάρκειες -αλλά και διαθέσεις και στάσεις- που χαρακτηρίζουν τον θρησκευτικά εγγράμματο άνθρωπο, καλλιεργώντας παράλληλα την ηθική και κοινωνική του ευαισθησία.
4. Να προάγει τη γνωριμία, την κριτική κατανόηση, τον σεβασμό και τον διάλογο μεταξύ ανθρώπων με διαφορετικές απόψεις, αντιλήψεις ή δεσμεύσεις πάνω σε ζητήματα πίστης και ηθικού προσανατολισμού.
5. Να συνεισφέρει στον ελεύθερο και υπεύθυνο αυτοπροσδιορισμό της προσωπικής τους ταυτότητας, καθώς και στην ολόπλευρη (θρησκευτική, γνωστική, πνευματική, κοινωνική, ηθική, αισθητική και δημιουργική) ανάπτυξη των μαθητών, μέσα από την αναζήτηση του νοήματος και την υπαρξιακή αναμέτρηση με την πολυπλοκότητα του μυστηρίου της ζωής.

Οι γενικοί αυτοί σκοποί του ΜτΘ μπορούν να εξειδικευτούν στους παρακάτω επιμέρους **εκπαιδευτικούς προσανατολισμούς** και επιδιώξεις/προτεραιότητες:

1. την ανάδειξη των οικουμενικών αξιών τόσο του Χριστιανισμού όσο και των άλλων θρησκειών του κόσμου,
2. τη διερεύνηση πτυχών και όψεων της τοπικής θρησκευτικής ιστορίας και παράδοσης, με στόχο τη γνώση, τη διαφύλαξη και την ανανέωση της τοπικής πολιτισμικής κληρονομιάς,
3. την κριτική κατανόηση των δογματικών, λατρευτικών, υπαρξιακών και πολιτισμικών εκφράσεων της Ορθόδοξης Εκκλησίας, των άλλων μεγάλων χριστιανικών ομολογιών, καθώς και άλλων θρησκευμάτων,
4. την προσέγγιση της θρησκευτικής πίστης γενικότερα και του Χριστιανισμού ιδιαίτερα με πολλαπλά κριτήρια (πολιτισμικά, ηθικά, κοινωνικά, ιστορικά, προσωπικά, θεολογικά),
5. την αποκωδικοποίηση του θρησκευτικού υποβάθρου των πολιτισμικών παραδόσεων και την αναγνώριση των θρησκευτικών διαστάσεων του σύγχρονου πολιτισμού,
6. την κατανόηση των αξιών αλλά και των αρνητικών ή επικίνδυνων εκφράσεων των θρησκειών, που ενδεχομένως ή κατά τόπους αυτές εμπεριέχουν, διατηρούν ή υποβάλλουν,
7. την κατανόηση της εποχής και των αναγκών της και τη μεθερμηνεία του θεολογικού λόγου στις σύγχρονες πολυπολιτισμικές κοινωνίες,
8. τον προβληματισμό και την ευαισθητοποίηση απέναντι στα κοινωνικά προβλήματα της εποχής, τα υπαρξιακά ερωτήματα και τα ηθικά διλήμματα του ανθρώπου,-
9. τον σεβασμό του δικαιώματος κάθε ανθρώπου στην θρησκευτική ελευθερία, την αναζήτηση και τον θρησκευτικό αυτοπροσδιορισμό,
10. την αναγνώριση και τον σεβασμό στην ιδιαίτερη θρησκευτική και πολιτισμική προέλευση και συνάφεια κάθε μαθητή,
11. την ανάπτυξη οικολογικής συνείδησης και τον σεβασμό στο φυσικό περιβάλλον,

12. την ανθρωπιστική προσέγγιση της θρησκευτικής μάθησης, με την παράλληλη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η σύγχρονη τεχνολογία,
13. την ανάδειξη του ολιστικού και μεταμορφωτικού χαρακτήρα της θρησκευτικής εκπαίδευσης,
14. τη θεμελίωση της θρησκευτικής εκπαίδευσης σε στέρεες παιδαγωγικές θεωρήσεις και σε συνεχή ενημέρωση και διάλογο με τις σύγχρονες φιλοσοφικές αντιλήψεις περί γνώσης,
15. τη συνεισφορά του ΜτΘ στη διαμόρφωση μαθητών που αναπτύσσουν θετική στάση προς τη μάθηση, εμπιστοσύνη στον εαυτό τους και ευθύνη για τον κόσμο.

Όπως γίνεται φανερό, το νέο ΠΣ του ΜτΘ έχει ένα διευρυμένο ορίζοντα προσανατολισμού που αποσκοπεί στην διαμόρφωση θρησκευτικά εγγράμματων μαθητών στο πλαίσιο των τριών κύκλων, δηλαδή της Ορθόδοξης Παράδοσης, των χριστιανικών παραδόσεων της Ευρώπης και των σημαντικότερων για την ελληνική κοινωνία θρησκευμάτων του κόσμου. Η εστίασή του κινείται, όχι μόνο σε ένα πρώτο επίπεδο επαφής με σκέψεις, γνώσεις και ιδέες, αλλά σε μια συνολικότερη θεώρηση σύνδεσης της γνώσης με την πράξη που αποσκοπεί στην υπεύθυνη και ενεργό συμμετοχή των μαθητών στον αγώνα για την βελτίωση της ζωής του κόσμου.

Είναι αυτονόητο, ότι η γενική σκοποθεσία του ΜτΘ παραπέμπει και στηρίζεται στο υφιστάμενο νομικό πλαίσιο της Εκπαίδευσης και του ΜτΘ, ενώ με πολλή περίσκεψη και φρόνηση αποβλέπει στην ενίσχυση της εκπαιδευτικής παρουσίας του μαθήματος στο παρόν και το μέλλον, με ισχυροποίηση της παιδαγωγικής του αποστολής.

5. Τα περιεχόμενα του Προγράμματος Σπουδών στα Θρησκευτικά

Τα περιεχόμενα του νέου ΠΣ επιλέχθηκαν κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να:

- είναι θεμελιώδη για την κατανόηση της Ορθοδοξίας και του Χριστιανισμού
- βοηθούν στην κατανόηση βασικών στοιχείων και ορισμένων άλλων θρησκειών, που ενδιαφέρουν περισσότερο την ελληνική κοινωνία (Ιουδαϊσμός, Ισλάμ, Ινδουισμός, Βουδισμός)

- ενθαρρύνουν τους μαθητές να ερμηνεύουν τα φαινόμενα του πολιτισμού, εντός του οποίου ζουν
- έχουν χρησιμότητα για την ιδιωτική και δημόσια ζωή των μαθητών
- προάγουν ικανότητες και δεξιότητες απαραίτητες για να ζήσουν δημιουργικά στο παρόν και το μέλλον τους
- προκαλούν ενδιαφέρον και ευχαρίστηση στους μαθητές
- συνδέονται με τα άλλα γνωστικά αντικείμενα
- συμβάλλουν στην περαιτέρω μάθηση
- λειτουργούν παραδειγματικά
- είναι σημαντικά εντός του πλέγματος της θεολογικής επιστήμης.

Όπως γίνεται φανερό, τα περιεχόμενα επιλέγονται με βασικό κριτήριο την θέση του μαθητή και δευτερευόντως την απαίτηση για εξαντλητική κάλυψη του συνόλου του θεολογικού γνωστικού αντικειμένου. Πρόκειται για άλλη μια θεμελιώδη καινοτομία, καθώς μέχρι τώρα στην Ελλάδα τα Αναλυτικά Προγράμματα του ΜτΘ -όπως άλλωστε και κάθε μαθήματος- έδιναν έμφαση στα περιεχόμενα της γνώσης και όχι στις διαδικασίες μάθησης· βασικό δε κριτήριο επιλογής τους ήταν η πληρότητα της παρουσιάσής τους σύμφωνα με τα συστηματικά πρότυπα της ακαδημαϊκής θεολογίας. Όλα αυτά βέβαια, με κανένα τρόπο δεν σημαίνουν πως στο νέο ΠΣ δεν υπάρχει ένα σώμα στέρεων γνώσεων που χρειάζεται να αποκτηθούν· ό,τι υπογραμμίζεται είναι η προτεραιότητα της «λειτουργικής» σχέσης ανάμεσα στον μαθητή και την θρησκευτική γνώση.

Στο πλαίσιο αυτό έχουν επιλεγεί οι πλέον βασικές και θεμελιώδεις Θεματικές Ενότητες που αφορούν την Ορθόδοξη Χριστιανική πίστη. Οι Θεματικές αυτές Ενότητες επικεντρώνονται γύρω από:

- την Ορθόδοξη δογματική διδασκαλία,
- την λατρεία, την πίστη και την οργάνωση της Εκκλησίας,
- τις κύριες εορτές, τους ιερούς τόπους, τα μνημεία και την τέχνη της Εκκλησίας,
- τους αγίους της Ορθόδοξης Εκκλησίας, καθώς και πρόσωπα που εξέφρασαν την πίστη στα νεότερα χρόνια μέχρι τις μέρες μας,
- τα κείμενα της Αγίας Γραφής, καθώς και τα πατερικά και αγιολογικά κείμενα,

- τα σύγχρονα θέματα ζωής που προσεγγίζονται σε σχέση με την μαρτυρία της Ορθόδοξης Παράδοσης,
- τα κύρια ιστορικά γεγονότα και την πορεία του Χριστιανισμού με έμφαση στην Ορθόδοξη Παράδοση και την σχέση Ελληνισμού και Χριστιανισμού και, τέλος,
- την παρουσία και μαρτυρία του Χριστιανισμού στο σύγχρονο κόσμο.

Συνεπώς, είναι αναληθής, αν όχι σκόπιμα παραπλανητική η άποψη ότι «η ζωή, η διδασκαλία, τα Πάθη και η Ανάσταση του Χριστού απουσιάζουν από το νέο Πρόγραμμα Σπουδών» ή ότι «δεν γίνεται λόγος για την Θεοτόκο». Ενδεικτικά, μόνο στην Θεματική Ενότητα 2 της Β΄ Γυμνασίου, μέσω 21 θεματικών αναφορών με αποσπάσματα της Καινής Διαθήκης, παρουσιάζονται σημαντικές πτυχές από την διδασκαλία και τα θαύματα του Ιησού Χριστού όσο και τα Πάθη και η Ανάσταση, ενώ ανάλογες αναφορές για διδακτική αξιοποίηση γίνονται και στην Θεματική Ενότητα 4. Το ίδιο γίνεται και στο Δημοτικό, όπου φερ' ειπείν, στην Δ΄ τάξη υπάρχει ιδιαίτερη Θεματική Ενότητα με τίτλο «Η Μητέρα του Χριστού», η διδακτική αξιοποίηση της οποίας προτείνεται να εξελιχθεί σε τρία (3) τουλάχιστον δώρα. Αντίστοιχα, στο Γυμνάσιο τα περί Θεοτόκου, όπως είναι φυσικό και επιστημολογικά δόκιμο, εντάσσονται οργανικά στην Θεματική Ενότητα για το πρόσωπο και το έργο του Χριστού.

Στο σημείο αυτό υπενθυμίζεται ένα βασικό χαρακτηριστικό του ΠΣ διαδικασίας, το οποίο, αν δεν κατανοηθεί, θα δημιουργούνται συνεχώς παρεξηγήσεις: Το νέο ΠΣ μεταθέτει το βάρος από το να διδάξει για τον Χριστό, την Θεοτόκο κ.ο.κ. στην επιδίωξη να οικοδομηθεί γνώση, κατανόηση και νόημα *μέσα από* την προσωπική εμπλοκή και γνωριμία του μαθητή με την διδασκαλία της Εκκλησίας για το πρόσωπο του Χριστού, της Θεοτόκου κ.ο.κ. Έτσι, για παράδειγμα - και με βάση ενδεικτικά διδακτικά σενάρια που μπορεί να σχεδιάσει ένας θεολόγος εκπαιδευτικός μέσα από την στήλη των Βασικών Θεμάτων (ΒΘ) - η Θεοτόκος μπορεί να προβάλλει ως ένα ζωντανό παράδειγμα που μπορεί να αξιοποιηθεί διδακτικά στις πιο κάτω περιπτώσεις Θεματικών Ενοτήτων (ΘΕ) του Γυμνασίου:

Α΄ Γυμνασίου, ΘΕ 2, ΒΘii: «δυο κόσμοι συναντιούνται», με αναφορά και αξιοποίηση του Κανόνα και των Οίκων από την ακολουθία των Χαιρετισμών της Θεοτόκου.

Α΄ Γυμνασίου, ΘΕ 3, ΒΘii: «Η πίστη στον Θεό – ο άνθρωπος ανταποκρίνεται ελεύθερα στην αγάπη του Θεού και αναφέρει την ζωή του σε Αυτόν», με αναφορά στον Ευαγγελισμό.

Α΄ Γυμνασίου, ΘΕ4, ΒΘii: «Το Σύμβολο της Πίστεως: Το «Πιστεύω» των Χριστιανών»: Ποιος διδάσκων δεν θα σταθεί στο «...εκ Πνεύματος Αγίου και Μαρίας της Παρθένου και ενανθρωπήσαντα»;

Β΄ Γυμνασίου, ΘΕ 1, ΒΘii: «Κυριακή της Ορθοδοξίας», με αναφορά στο κοντάκιο της εορτής [«Ὁ ἀπερίγραπτος Λόγος τοῦ Πατρὸς, ἐκ σοῦ Θεοτόκε περιεγράφη σαρκούμενος, καὶ τὴν ῥυπωθεῖσαν εἰκόνα εἰς τὸ ἀρχαῖον ἀναμορφώσας, τῷ θείῳ κάλλει συγκατέμιξεν...»] και την ανάδειξη της Θεοτόκου σε πρώτη -και κατεξοχήν- εικονογράφο.

Β΄ Γυμνασίου, ΘΕ 1, ΒΘii: «Κυριακή της Ορθοδοξίας. Αναστήλωση των εικόνων»: Η προσκυνούμενη σήμερα εικόνα την Α΄ Κυριακή των Νηστειών, που απεικονίζει το ιστορικό αυτό γεγονός τι ακριβώς δείχνει; Τους συντελεστές του θριάμβου της Ορθοδοξίας (διάφορα ιστορικά πρόσωπα) που περιβάλλουν την εικόνα της Παναγίας με τον μικρό Χριστό ευλογούντα.

Β΄ Γυμνασίου, ΘΕ 1, Δραστηριότητα: «Το βαλντισάκι του βυζαντινού αγιογράφου» (δύσκολα μπορεί να φανταστεί κάποιος ότι θα απουσιάζει εικόνα της Παναγίας).

Β΄ Γυμνασίου, ΘΕ 3, ΒΘiii: «Η βιβλική πρόταση/η θεολογική απάντηση», όπου μπορεί να αναδειχθεί η προοπτική του ανθρώπου ως «θεοτόκου» και «χώρας του αχωρήτου».

Γ΄ Γυμνασίου, ΘΕ 5, ΒΘiii: «Το Πρωτευαγγέλιο», με αναφορά στα Εγκώμια και στον πόνο της μάνας Παναγίας.

Γ΄ Γυμνασίου, ΘΕ 6, μέσα από την ερμηνευτική προσέγγιση της εικόνας της Παναγίας ως «Ελπίς των απηλπισμένων».

Γ΄ Γυμνασίου, ΘΕ 6, ΒΘi: «Η γιορτή και η εικόνα των Αγίων Πάντων»: Ποιος θεολόγος που θα διδάξει - με όποιο τρόπο - το θέμα αυτό, δεν θα αναλύσει την εικόνα της εορτής, που απεικονίζει σε πρώτο πλάνο τις μορφές του Χριστού, της Παναγίας και του Προδρόμου, και δεν θα σχολιάσει με έμφαση την σχέση της Παναγίας με τους αγίους της Εκκλησίας;

6. Οι θρησκευολογικές αναφορές του Μαθήματος των Θρησκευτικών

Οι βασικές επικρίσεις κατά του νέου ΠΣ εντοπίζονται κυρίως στην συμπερίληψη θρησκευολογικών στοιχείων και αναφορών του. Αρκετοί μάλιστα είτε απομόνωσαν επιμέρους θρησκευολογικές αναφορές είτε συνέλεξαν όλα τα θρησκευολογικά στοιχεία του νέου ΠΣ και τα ενοποίησαν σκόπιμα για να φανεί ότι δήθεν το νέο Πρόγραμμα είναι σαφέστατα ή αμιγώς θρησκευολογικό. Έτσι, μόλις που χρειάζεται να επισημάνουμε ότι η αναφερόμενη ως ενότητα με τίτλο «Ο Ιησούς Χριστός στο κοράνι και στην λογοτεχνία του Ισλάμ» είναι απλώς η μοναδική θρησκευολογική αναφορά - για την οποία μάλιστα δεν γίνεται αναφορά στα μαθησιακά αποτελέσματα ούτε προτείνεται ειδική διδακτική δραστηριότητα - σε μια πλούσια χριστολογική Θεματική Ενότητα (Β' Γυμνασίου ΘΕ 2), η οποία έχει κύριο τίτλο «Ποιος είναι ο Θεός των Χριστιανών. Τίνα με λένε οι άνθρωποι είναι;». Όπως ο Χριστιανισμός δεν ανήκει μόνο στους Χριστιανούς αλλά επηρέασε και συνεχίζει να επηρεάζει τον πολιτισμό και την ζωή ακόμη και ανθρώπων που αρνούνται οποιαδήποτε σχέση μαζί του, γι' αυτό και είναι πολλαπλώς ενδιαφέρον στο πλαίσιο της διαπολιτισμικής και διαθρησκειακής διάστασης να γνωρίσουν οι μαθητές τι ακριβώς περί Χριστού διαλαμβάνει το κοράνι και η ισλαμική λογοτεχνία.

Εξάλλου, είναι εντελώς αναληθές ή συκοφαντικό ότι μέσω των πληροφοριών που δίνονται στους μαθητές για άλλες θρησκείες επιχειρείται «να πειστούν οι μαθητές ότι όλες οι θρησκείες είναι ίδιες με διαφορετικές εκδοχές» και, επομένως, το ΜτΘ κινδυνεύει να μετατραπεί σε θρησκευολογικό. Και τούτο επειδή οι όποιες αναφορές σε άλλες θρησκείες - όπου αυτό κρίνεται σκόπιμο - γίνονται πάντοτε έπειτα από προηγηθείσα εκτενή παρουσίαση των ορθόδοξων χριστιανικών θεμάτων κάθε ενότητας και πάντως σε ποσοστό όχι άνω του 10% επί της συνολικής διαπραγματευόμενης ύλης κάθε Θεματικής Ενότητας. Αξίζει να επισημάνουμε ακόμη ότι οι θρησκευολογικές αναφορές στα βιβλία των Θρησκευτικών υπάρχουν ήδη από την δεκαετία του '60 στο Γυμνάσιο, ενώ στο Δημοτικό ήδη με τα ισχύοντα νέα βιβλία του 2003-2006.

Η προσέγγιση αυτή δεν έγινε απερίσκεπτα. Και τούτο διότι, ακριβώς, θεωρούμε ότι το ΜτΘ οφείλει στο πλαίσιο λειτουργίας του να διαχειρίζεται την γνωριμία με τις άλλες θρησκείες, να έχει άποψη για την θρησκευτική ετερότητα και να εγκαινιάζει ή ενθαρρύνει έναν ουσιαστικό διάλογο και μία κριτική προσέγγιση του θρησκευτικού φαινομένου εν γένει. Οι επικριτές αυτής

της προσέγγισης αντιλαμβάνονται το ΜτΘ μάλλον ως κλειστό μάθημα που δεν χρειάζεται να διαλέγεται στον δημόσιο χώρο του σχολείου. Ωστόσο, οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί δεν είναι απλώς οι μόνοι που έχουν διδαχθεί θέματα θρησκευολογίας στις πανεπιστημιακές τους σπουδές, αλλά και εκείνοι που καλούνται στις νέες συνθήκες των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο μετά λόγου γνώσεως προς την κατεύθυνση του αλληλοσεβασμού και της ειρηνικής συνύπαρξης με την θρησκευτική ετερότητα. Άλλωστε, αρχές όπως η ανοικτότητα, η ανεκτικότητα, η νηφαλιότητα, η οικουμενικότητα, η αποδοχή και ο σεβασμός του άλλου, της θρησκευτικής ετερότητας και του διαφορετικού πολιτισμού, η ειρηνική συνύπαρξη, ο διάλογος, η ελευθερία κ.ά., αποτελούν όχι απλώς θεωρητικές συλλήψεις της χριστιανικής διάνοησης αλλά βιωματικές κατακτήσεις της Ορθόδοξης Παράδοσης κατά την μακραίωνα ιστορική της όδευση.

Όταν, στις μέρες μας, η διεπιστημονική και η διαθεματική προσέγγιση, ως συνάντηση, διάλογος και όσμωση όλων των γνωστικών αντικειμένων, εισάγεται πλέον στα εκπαιδευτικά μας συστήματα και η διαπολιτισμική εκπαίδευση πραγματοποιεί ήδη τα πρώτα βήματά της, η θρησκευτική αγωγή καλείται να παίξει πρωταγωνιστικό ρόλο και όχι απλώς να παρακολουθεί τις εξελίξεις. Συνεπώς, όχι μόνο το πλαίσιο του μαθήματος δεν μετατρέπεται σε θρησκευολογικό, αλλά, καθώς ήδη επισημάνθηκε, το νέο ΠΣ εφαρμόζει τους παλαιότερους σκοπούς του ΜτΘ, όπως περιγράφονται στα Αναλυτικά Προγράμματα του 2003, και μάλιστα διευρυμένους κατά πλάτος και καθ' ύψος. Πρόκειται για τις προτάσεις της Ορθοδοξίας και του Χριστιανισμού στον σύγχρονο κόσμο για την συνοχή του αλλά και για την ποιότητα της ζωής· για την ευαισθητοποίηση και έμπρακτη θέση των μαθητών απέναντι στον σύγχρονο κοινωνικό προβληματισμό· για τον υπερφυλετικό, υπερεθνικό και οικουμενικό χαρακτήρα του χριστιανικού μηνύματος· για την πολυπολιτισμική, πολυφυλετική και πολυθρησκευτική αντίληψη της δομής των συγχρόνων κοινωνιών και, τέλος, για την συνειδητοποίηση της ανάγκης για διαχριστιανική και διαθρησκευτική επικοινωνία.

Ακολουθεί επεξηγηματικό Παράρτημα για τις Θεματικές Ενότητες, τις Έννοιες Κλειδιά, τις Κεντρικές Ιδέες, και τα Περιεχόμενα ανά Θεματικές Κατηγορίες.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πίνακας 1: ΟΙ ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΠΣ ΑΝΑ ΚΥΚΛΟ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΝΟΙΕΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ

ΘΕΜΑΤΙΚΕΣ ΕΝΟΤΗΤΕΣ ΠΣ	ΕΝΝΟΙΕΣ – ΚΛΕΙΔΙΑ ΤΩΝ ΘΕ
ΔΗΜΟΤΙΚΟ – Ο κόσμος της θρησκείας	
Α΄ κύκλος : Ανακαλύπτουμε εικόνες, πρόσωπα και ιστορίες	
Γ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	
1. Ζούμε μαζί	Κοινότητα, σχέσεις, μοίρασμα, επικοινωνία
2. Κυριακή: μια σημαντική ημέρα της εβδομάδας	Ξεχωριστές ημέρες, ιερός χρόνος, αργία, γιορτή, θρησκευτικά σύμβολα, θρησκευτικοί χώροι
3. Η χαρά της γιορτής. Τα Χριστούγεννα	Γιορτή, επέτειος, Γέννηση του Χριστού, δώρο, μοίρασμα, χαρά
4. Τα παιδιά είναι χαρά	Χαρά, δώρο, το «παιδί Ιησούς», παιχνίδι, φροντίδα, αγάπη, δικαιώματα των παιδιών
5. Ποιος είναι ο Ιησούς Χριστός;	Δάσκαλος, Μεσσίας, φίλος, σύντροφος, συνάνθρωπος, Θεάνθρωπος, πλησίον όλων
6. Γιορτάζοντας το Πάσχα	Μεγάλη Εβδομάδα, Πάθη, Σταύρωση, Πάσχα Χριστός, Ανάσταση, αγάπη προς όλους
7. Ο κόσμος μας ένα στολίδι	Κόσμος, φύση, οίκος, δημιουργημα Θεού, σεβασμός, ευθύνη και φροντίδα για όλο τον κόσμο
Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	
1. Όταν οι άνθρωποι προσεύχονται	Αναφορά της ζωής στον Θεό, πίστη-εμπιστοσύνη και ευχαριστία στον Θεό επικοινωνία, αναζήτηση
2. Η Μητέρα του Χριστού	Μητέρα, αγάπη, φροντίδα, προσφορά, Παναγία, γέφυρα Θεού – ανθρώπων
3. Σπουδαία παιδιά από τις σελίδες της Βίβλου	Αδυναμίες και δυνατότητες, σχέση με τον Θεό, αγώνες, δικαιοσύνη, προσφορά
4. Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί	Χαρίσματα και ταλέντα, Βάπτισμα και Χρίσμα, τελετές ενηλικίωσης
5. Ιεροί τόποι και ιερές πορείες	Ταξίδι, αναζήτηση, προσκύνημα
6. Οι προφήτες της Βίβλου	«Στόμα του Θεού», δικαιοσύνη, είδωλα, πνευματική λατρεία του Θεού, μετάνοια, προειδοποίηση, ειρήνη, ερχομός του Μεσσία, καινούργια ζωή
7. Ιερά βιβλία	Βίβλος, Αποκάλυψη του Θεού, Κοράνι, Τορά-
Β΄ κύκλος: Ανακαλύπτουμε κείμενα, μνημεία, τόπους και γεγονότα	
Ε΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	
1. Μαθητές και δάσκαλοι	Μαθητεία, σχολείο, συμπόρευση, καθοδήγηση,

	δάσκαλος Χριστός, παραβολή, κλήση, ελευθερία, σχέση
2. Για να ζούμε καλύτερα μαζί: Συμπόρευση με όρια και κανόνες	Συνύπαρξη, κανόνες, όρια, νόμοι και εντολές, Διαθήκη, αγάπη, σωτηρία
3. Προχωράμε αλλάζοντας	Λάθη, συγνώμη, μετάνοια, αλλαγή, άσκηση, Εξομολόγηση
4. Η Εκκλησία του Χριστού	Πεντηκοστή, Θεία Αποκάλυψη, Άγιο Πνεύμα, κοινοκτημοσύνη, αγάπη, ευχαριστία, μοίρασμα, Θεία Ευχαριστία
5. Αποστολές για την «καλή είδηση»	Εξάπλωση της Εκκλησίας, Απόστολοι, Ευαγγέλιο για όλους, χριστιανική ιεραποστολή
6. Ανακαλύπτοντας τα κείμενα της Καινής Διαθήκης	Επικοινωνία, καταγραφή, μνήμη, Μεσσίας Χριστός, οδηγίες και συμβουλές
ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	
1. Οι πρώτοι Χριστιανοί: δυσκολίες και περιπέτειες	Εκκλησιαστική κοινότητα, ζωντανός οργανισμός, διακρίσεις και προβλήματα, αποφάσεις από κοινού, διάκονοι, ενότητα, καταλλαγή
2. Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού	Εχθρότητα και διώξεις, μαρτυρία και πίστη, άγιοι, μάρτυρες, ασκητές, μνήμη αγίων
3. Άγιοι άνθρωποι	Ομοίωση Θεού, αγιότητα, ζωή με πίστη, αγάπη, ενότητα, ειρήνη, ταπείνωση, ελευθερία
4. Από τους Χριστιανούς της χώρας μας στους Χριστιανούς του κόσμου	Διαφορετικές χριστιανικές παραδόσεις, κοινή συνείδηση και ζωή
5. Θρησκείες στη χώρα μας	Οι «άλλοι», γιορτές και λατρεία θρησκειών, σεβασμός της «άλλης» θρησκευτικότητας
6. Μνημεία και τόποι λατρείας	Μνημεία πολιτισμού, αφιέρωση του χώρου, μετασχηματισμός της ύλης
7. Πώς έφτασε η Αγία Γραφή έως εμάς	Συλλογή βιβλίων, σύνθεση παραδόσεων, ο Θεός στην ιστορία, μήνυμα σωτηρίας
Γ΄ κύκλος ΓΥΜΝΑΣΙΟ - Η θρησκεία στη ζωή, την ιστορία και τον πολιτισμό	
Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Πορεία και ανάπτυξη	
1. Μεγαλώνοντας και αναζητώντας	Εφηβεία, πορεία, ανάπτυξη, αναζήτηση νοήματος, δυσκολίες, οργάνωση
2. Συνάντηση του Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό	Συναντήσεις και επιρροές, αντιθέσεις και γόνιμες συνθέσεις, Χριστιανισμός - Ελληνισμός
3. Πώς ζουν οι Χριστιανοί; Η νέα ζωή της Εκκλησίας	Η ζωή ως δώρο και σχέση, ευθύνη και φροντίδα για όλο τον κόσμο, πίστη στον Θεό, ελευθερία, κοινωνία, ευχαριστία, αγάπη

4. Πώς παίρνονται οι αποφάσεις;	«Ορισμοί» της αλήθειας, Σύνοδοι, κοινές αποφάσεις, Δόγματα, κανόνες, κριτήρια ορθής πίστης, αποστολικότητα, καθολικότητα, ενότητα, συνοδικότητα της Εκκλησίας
5. Μονοθεϊστικές θρησκείες: Ιουδαϊσμός και Ισλάμ	Αβραμικές θρησκείες, Ιουδαϊσμός, ο λαός του Θεού, Ισλάμ, πολιτισμός και τρόπος ζωής
6. Θρησκευτικές αναζητήσεις και εμπειρίες της μακρινής Ανατολής	Ινδουϊσμός, Βουδισμός, Ταοϊσμός, Κομφουκιανισμός, στάσεις και συμπεριφορές
Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Πορεία μέσα από συγκρούσεις	
1. Μπορούν οι άνθρωποι να εικονίζουν τον Θεό;	Εικόνα, εικονισμός του Θεού, Εικονομαχία, η αξία της ύλης
2. Ποιος είναι ο Θεός των Χριστιανών; («Τίνα με λέγουσιν οι άνθρωποι είναι;»)	Υιός του Θεού, Θεάνθρωπος, διδασκαλίες και θαύματα, κρίση, δικαιοσύνη, αγάπη, σωτηρία
3. Ποιος είναι ο άνθρωπος;	Δημιούργημα και δημιουργός, εικόνα και ομοίωση του Θεού, ιερέας της φύσης
4. Εμείς και οι «άλλοι»	Ξένος, ετερότητα, διακρίσεις, ανθρώπινα, δικαιώματα, η υπέρβαση μέσω της αγάπης
5. Διάσπαση και αντιπαλότητα στις θρησκείες	Συγκρούσεις, αντιπαλότητες και εχθρότητες, ιστορικά τραύματα
6. Ορθοδοξία, Διαφωτισμός, Νέος Ελληνισμός	Ορθόδοξη Εκκλησία, μνήμη, ταυτότητα, παράδοση, κοινότητες, λαϊκός πολιτισμός
Γ΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ: Από το οικείο και τοπικό στο παγκόσμιο και οικουμενικό	
1. Η Χριστιανοσύνη στον σύγχρονο κόσμο	Χριστιανικές παραδόσεις, οικουμενικότητα, ενότητα, ιεραποστολή, μαρτυρία, διακονία
2. Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη	Θρησκεία, αναζητήσεις του Θεού, στερεότυπα, θρησκευτική συνύπαρξη
3. Βία στο όνομα του Θεού και της αλήθειας	Βία, καταπίεση, φανατισμός, φονταμενταλισμός
4. Μαρτυρία και προσφορά της πίστης στον σύγχρονο κόσμο	Πρόσωπα, πνευματική καθοδήγηση, οικουμενικό όραμα, μέριμνα για τον κόσμο, μαρτυρία, κήρυγμα ειρήνης
5. «Πού είναι ο Θεός;»: Η οδύνη του σύγχρονου κόσμου και το αίτημα της σωτηρίας από το κακό	Κακό, πόνος, θάνατος, ανεργία, εξαρτήσεις, πόλεμος, βία, οικολογική καταστροφή, προπατορικό αμάρτημα
6. Ελπίδα και αγώνας για τη μεταμόρφωση του κόσμου	Μεταμόρφωση, φιλία, έρωτας, αγάπη, αλληλεγγύη, συντροφικότητα, ειρήνη, Βασιλεία του Θεού
7. Από την αρχή έως το τέλος του κόσμου	Έσχατα, ευθύνη για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, σωτηρία της κτίσης και του ανθρώπου, Νέα Δημιουργία

Γ' ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

1. Ζούμε μαζί

Η πρώτη ΘΕ εισάγει τους μαθητές στην κατανόηση της πραγματικότητας ως **κοινότητας** και της ζωής ως **σχέσης** και **επικοινωνίας**: με τους γονείς, τους φίλους, τους συμμαθητές, αλλά και τους «άλλους», τους μακρινούς και ξένους. Ιστορίες από την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη αναπαράγουν και ζωντανεύουν αυτές τις διαστάσεις, εξοικειώνοντας ταυτόχρονα τους μικρούς μαθητές με τον κόσμο της Αγίας Γραφής.

2. Κυριακή: Μια σημαντική ημέρα της εβδομάδας

Ο **ξεχωριστός-ιερός χρόνος**, όπως άλλωστε και ο **χώρος** (ναοί, προσκυνήματα κ.ά.) με τα **θρησκευτικά του σύμβολα**, αναδεικνύονται ως εκφράσεις της κοινής-συλλογικής εμπειρίας, μνήμης και γιορτής για τους πιστούς όλων των θρησκειών. Οι μαθητές αρχίζουν να αντιλαμβάνονται τις θρησκευτικές διαστάσεις του περιβάλλοντός τους και το πώς αυτές οργανώνουν και δίνουν νόημα στην καθημερινότητά τους.

3. Η χαρά της γιορτής. Τα Χριστούγεννα

Η εμπειρία της **γιορτής** και της **επετείου** σε συνάρτηση με τις θρησκευτικές και πολιτισμικές διαστάσεις τους. Η ματιά των παιδιών διευρύνεται και εμβαθύνει στην ιεροποίηση του χρόνου. Τα **Χριστούγεννα** εξετάζονται σαν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα, μέσα από το οποίο ο ερχομός του Χριστού στον κόσμο αναδεικνύεται ως **δώρο του Θεού στον άνθρωπο**, που αντιπροσφέρει σ' Αυτόν τα δικά του δώρα («Τι σοι προσενέγκωμεν, Χριστέ...»). Στο πλαίσιο αυτής της ενότητας γίνεται ένα πρώτο άνοιγμα γνωριμίας με αντίστοιχες μεγάλες γιορτές των θρησκειών του κόσμου.

4. Τα παιδιά είναι χαρά

Η εμπειρία της **χαράς του να είσαι παιδί** αφορά τόσο τα ίδια, καθένα από τα οποία είναι **δώρο** για τους γονείς του και τον κόσμο ολόκληρο, όσο και το μοναδικό «**παιδί Ιησούς**». Στις ιστορίες για τον μικρό Ιησού φανερώνεται η **θεότητά** του και δικαιολογείται η χαρά των ανθρώπων για τον ερχομό του.

5. Ποιος είναι ο Ιησούς Χριστός;

Η ΘΕ περιστρέφεται γύρω από διαστάσεις της ζωής του Χριστού, που μπορούν να αγγίξουν τους μικρούς μαθητές. Έτσι, τον γνωρίζουν στον συγκεκριμένο χώρο και χρόνο που έζησε, ως **φίλο, δάσκαλο, σύντροφο**,

συνάνθρωπο και Θεάνθρωπο.

6. Γιορτάζοντας το Πάσχα

Η ΘΕ συνδυάζει τη λαογραφική προσέγγιση της γιορτής του **Πάσχα** σε όλο τον κόσμο με τις σχετικές βιβλικές αφηγήσεις για τα Πάθη και την Ανάσταση του Χριστού, αναδεικνύοντας τον **Πάσχοντα Χριστό** ως ένα πρόσωπο γεμάτο **αγάπη** ακόμη και για τους σταυρωτές του και για τον κόσμο ολόκληρο.

7. Ο κόσμος μας, ένα στολίδι

Η ματιά των παιδιών στρέφεται προς τον **κόσμο** και τη **φύση** προκειμένου να αναγνωρίσει την ομορφιά, την ποικιλομορφία και τα πολύτροπα θαύματα του σύμπαντος και της ζωής κάθε πλάσματος και πράγματος. Ο θαυμασμός διευρύνεται σε **αγάπη** η οποία μεταφράζεται σε ευθύνη και φροντίδα, όχι μόνον προς τους ανθρώπους αλλά συνολικά προς τον «**οίκο**» (**κόσμο**) μας. Οι αφηγήσεις και τα βιβλικά κείμενα της ΘΕ αναδεικνύουν τη φυσική πραγματικότητα ως **δημιούργημα** και **δώρο** του Θεού στον άνθρωπο αλλά και ως τόπο συνάντησης και κοινωνίας μαζί του.

Δ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

1. Όταν οι άνθρωποι προσεύχονται

Η ΘΕ αναφέρεται στην προσευχή ως συνάντηση και επικοινωνία με τον Θεό, με βάση κυρίως τις σχετικές βιβλικές αφηγήσεις. Επιπλέον, αναλύεται η **Κυριακή Προσευχή** ως **αναφορά** της ζωής του ανθρώπου στον Θεό και απόλυτη **εμπιστοσύνη** στην πατρική του **φροντίδα** και **συμπαράσταση** ακόμη και για τις καθημερινές ανάγκες και δυσκολίες. Η προσευχή, κοινός τόπος σε όλες τις θρησκείες, εξετάζεται επίσης και σε μια διαθρησκειακή προοπτική.

2. Η Μητέρα του Χριστού

Η **Παναγία**, ως γέφυρα που συνδέει τους ανθρώπους με το παιδί της, **ενσαρκώνει** και συνάμα **συμβολίζει** την στενότερη σχέση ανάμεσα στον Θεό και στην ανθρωπότητα. Είναι η **μητέρα** όλων των παιδιών του κόσμου που προστατεύει, φροντίζει, συμπάσχει αλλά και μεσιτεύει και παρηγορεί.

3. Σπουδαία «παιδιά»

Στις γοητευτικές **ιστορίες παιδιών** της Βίβλου αναδεικνύονται στοιχεία για τη γέννηση, την παιδική ηλικία, τα χαρίσματά τους, τη σχέση τους με τον Θεό,

καθώς και τη σπουδαία κατοπινή τους δράση, που έμελλε να επιδράσει καθοριστικά στη ζωή ολόκληρης της κοινότητάς τους.

4. Όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί

Η ΘΕ προσδοκά από τα παιδιά να κατανοήσουν τη **μοναδικότητα** κάθε παιδιού μέσα από την αναγνώριση των **χαρισμάτων** και των **δυνατοτήτων** του. Παραπέμποντας στη Βάπτισμα του Ιησού κατά την οποία αποκαλύφθηκε η θεότητα του, το Βάπτισμα και το Χρίσμα, εισάγουν στην εκκλησιαστική κοινότητα κάθε παιδί με τα δικά του ιδιαίτερα χαρίσματα. Όλα αυτά τα χαρίσματα θα καλλιεργηθούν και θα αποδώσουν καρπούς στο ταξίδι της ζωής. Ταυτόχρονα μαθαίνουν και παρατηρούν πώς συνομήλικα με αυτά παιδιά από άλλα θρησκευτικά περιβάλλοντα μεγαλώνουν και εισάγονται στον κόσμο των μεγάλων.

5. Ιεροί τόποι και ιερές πορείες

Με αφορμή συγκεκριμένες βιβλικές ιστορίες και αφηγήσεις προσκυνηματικών ταξιδιών και περιπλανήσεων, η ΘΕ καλεί να τους μαθητές να αναγνωρίζουν τη ζωή του πιστού ως ένα διαρκές **ταξίδι** και μια περιπετειώδη **πορεία** προς τη γνώση, την αλήθεια, την ελευθερία, την προσφορά και την αγάπη. Σε αυτή τη συνάφεια μαθαίνουν να αναγνωρίζουν ιερούς προορισμούς και προσκυνήματα άλλων θρησκευτικών παραδόσεων.

6. Οι Προφήτες της Βίβλου

Οι **Προφήτες της Βίβλου**, δανείζοντας το **στόμα τους στον Θεό**, χρειάστηκε να αντιμετωπίσουν δυσκολίες, κινδύνους και περιπέτειες. Όμως, πιστοί στην αποστολή τους και με εμπιστοσύνη στη θεία βοήθεια, δεν έπαψαν να καταγγέλλουν την αδικία, τη σκληροκαρδία και την απιστία, και να υπενθυμίζουν την αγάπη του Θεού και την προσδοκώμενη έλευση του Μεσσία Χριστού.

7. Ιερά βιβλία

Η ανάγκη καταγραφής της σχέσης και της εμπειρίας του ανθρώπου με το Ιερό είναι διαχρονική και πανανθρώπινη. Η Αγία Γραφή είναι το βιβλίο που καταγράφει τη **φανέρωση του Θεού** της ιουδαιοχριστιανικής εμπειρίας και παράδοσης στον κόσμο και στην ιστορία. Η κεντρική θέση που κατέχουν τα ιερά βιβλία ως κείμενα ιδρυτικά θρησκευτικής κοινότητας αλλά και πολιτισμού, διευρύνεται και εξετάζεται και στις άλλες θρησκείες του κόσμου.

1. Μαθητές και δάσκαλοι

Η ΘΕ αξιοποιώντας τη σχετική εμπειρία των μαθητών, παρουσιάζει τη στάση, τη συμπεριφορά αλλά και την ανάγκη της **μαθητείας**, ως ένα παγκόσμιο και διαχρονικό ταξίδι όλων των ανθρώπων. Ο **δάσκαλος Ιησούς** διδάσκει την αληθινή ζωή προτείνοντας ή μάλλον ενσαρκώνοντας τον αληθινό δρόμο της ζωής. Όμως η μαθητεία προϋποθέτει την **ελευθερία** («όστις θέλει...») και συνεπάγεται μια **σχέση**. Όπως όλοι οι μαθητές, έτσι και οι μαθητές του Χριστού δεν «μαθαίνουν» μόνοι, αλλά συμπορευόμενοι και προσφερόμενοι. Η μαθητεία δεν είναι μια ατομική υπόθεση αλλά ένα **προσωπικό γεγονός αλληλοπροσφοράς και συμπόρευσης**. Αυτή η σχέση δασκάλου και μαθητή εξετάζεται στη συνέχεια σε πιο διευρυμένο περιβάλλον, μέσα από τη γνωριμία με μεγάλους δασκάλους άλλων θρησκειών.

2. Για να ζούμε καλύτερα μαζί: Συμπόρευση με όρια και κανόνες

Συνεχίζοντας την προβληματική της προηγούμενης ΘΕ, η παρούσα αναφέρεται στους απαραίτητους όρους που εξασφαλίζουν την ανάπτυξη της σχέσης, την ομαλή συμπόρευση και την αλληλοπροσφορά. Για τη συμπόρευση χρειάζονται **όρια, κανόνες και νόμοι** σε στενή όμως συνάρτηση με την αγάπη, τη δικαιοσύνη και τη χάρη. Τα όρια, οι κανόνες και οι νόμοι, για να μην είναι καταπιεστικοί ή αυθαίρετοι, θα πρέπει να αποτελούν καρπό συμφωνίας εκείνων που δεσμεύονται να τους τηρήσουν. Μια τέτοια συμφωνία αποτελεί και η **Διαθήκη** που συνάπτει ο Θεός με τον άνθρωπο, εκδηλώνοντας την **αγάπη** του και ανταποκρινόμενος στη δίψα του ανθρώπου για **σωτηρία**.

3. Προχωράμε αλλάζοντας

Το περιπετειώδες ταξίδι του πιστού προς τη γνώση, την αλήθεια, την ελευθερία και την αγάπη αρχίζει με το «ξύπνημα», την **αλλαγή** του νου και του τρόπου ζωής, ή αλλιώς τη **μετάνοια**. Επιχειρείται να κατανοηθεί, πως αυτό είναι υπόθεση του καθενός και μια συνεχής **στάση ζωής** που απαιτεί **προσπάθεια και συνέπεια**. Οι μαθητές έχουν πολλές ευκαιρίες να αντιλαμβάνονται το σωστό και το λάθος, μέσα από τα ακούσματά τους, τις εμπειρίες της καθημερινότητάς τους και τη σχέση τους με τους άλλους. Μέσα από μια τέτοια κατανόηση, μπορούν στη συνέχεια να αναγνωρίσουν και να κατανοήσουν αντίστοιχες αναζητήσεις συμπεριφορές και στους πιστούς άλλων θρησκειών.

4. Η Εκκλησία του Χριστού

Η **Εκκλησία** ξεκινά το ταξίδι της στην ιστορία με ένα γεγονός **θείας αποκάλυψης** (Πεντηκοστή) που **εμπνέει, συντονίζει και καθοδηγεί** έκτοτε τα πνευματικά βήματα ολόκληρης της κοινότητας και κάθε μέλους της ξεχωριστά. Οι βιβλικές ιστορίες αναδεικνύουν τη ζωή της πρώτης κοινότητας ως ζωή με κέντρο τον Χριστό, δηλαδή μια ζωή συντροφικότητας, αγάπης και ευχαριστίας.

5. Αποστολές για την «καλή είδηση»

Οι συναρπαστικές βιβλικές **ιστορίες για την εξάπλωση της Εκκλησίας** και τη δράση των **Αποστόλων** (περιοδείες, φυλακίσεις και διώξεις) εμπνέουν τους μικρούς μαθητές και τους βοηθούν να καταλάβουν τις δυσκολίες αλλά και τη σπουδαιότητα της μεταφοράς της καλής είδησης (**Ευαγγέλιο**) σε όλο τον κόσμο.

6. Ανακαλύπτοντας τα κείμενα της Καινής Διαθήκης

Ο Λόγος του Θεού γίνεται κείμενο στα βιβλία της **Καινής Διαθήκης** από τα μέλη της κοινότητας των πιστών, οι οποίοι τον αναγνώρισαν ενσαρκωμένο στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Και ακριβώς, επειδή οι ιεροί συγγραφείς είναι μέλη μιας κοινότητας πιστών και απευθύνονται στην ίδια κοινότητα, στα κείμενά τους εκείνο που ενδιαφέρονται να διασώσουν και να διαιωνίσουν δεν είναι η ακριβής αναπαράσταση κάποιων ιστορικών γεγονότων αλλά το διαχρονικό **νόημα** που αναγνώρισε και βίωσε σ' αυτά η ίδια η κοινότητα. Αναλογικά, οι συγγραφείς της Καινής Διαθήκης δεν φιλοδοξούν να συγκροτήσουν μια όσο το δυνατόν ακριβέστερη και εξαντλητική ιστορική **προσωπογραφία** του Ιησού αλλά να υπογραμμίσουν τη **μεσσιανική** του ταυτότητα.

ΣΤ΄ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ

1. Οι πρώτοι Χριστιανοί: Δυσκολίες και περιπέτειες

Η πρώτη ΘΕ της ΣΤ΄ Δημοτικού εστιάζει την προσοχή των μαθητών σε πρόσωπα και γεγονότα που σφράγισαν τα πρώτα ιστορικά βήματα της **εκκλησιαστικής κοινότητας** (απόστολοι, διάκονοι, εσωτερικά προβλήματα και διλήμματα, Αποστολική σύνοδος) η οποία, όπως κάθε **ζωντανός οργανισμός**, αντιμετωπίζει δυσκολίες και εντάσεις και προσπαθεί να τις ξεπεράσει με **πνεύμα ενότητας και καταλλαγής**.

2. Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού. Πρόσωπα και μαρτυρίες

Παράλληλα με τα εσωτερικά προβλήματα, η εκκλησιαστική κοινότητα πολύ νωρίς ήρθε αντιμέτωπη με της ποικίλες **αντιστάσεις** του θρησκευτικού και πολιτικού κατεστημένου της εποχής, οι οποίες κορυφώθηκαν με τους

διωγμούς. Συγκεκριμένα επώνυμα παραδείγματα από αυτή την ταραγμένη περίοδο δείχνουν πως η Εκκλησία απέναντι στους ισχυρούς αντιτάσσει την ειρηνική και αφοπλιστική δύναμη της **μαρτυρίας** και της **πίστης**. Επιπλέον, τονίζεται η έννοια της ανεξιθρησκίας, η καθιέρωση της οποίας αποτέλεσε μια οικουμενικής σημασίας κατάκτηση για την ιστορία του πολιτισμού.

3. Άγιοι άνθρωποι

Οι μαθητές εισάγονται στο νοηματικό και εμπειρικό βάθος της **αγιότητας** ως **φιλίας** και **ομοίωσης** του ανθρώπου με τον Θεό. Ανατρέχοντας σε ιστορίες **αγίων ανθρώπων** που έζησαν σε διαφορετικές ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες και οι οποίοι τιμώνται από τη συλλογική μνήμη της εκκλησιαστικής κοινότητας είτε για το μαρτύριό τους είτε για την έμπρακτη αγάπη τους, οι μαθητές κατανοούν πώς η πίστη δεν είναι μια θεωρητική σύλληψη αλλά μια εσωτερική μεταμόρφωση του όλου ανθρώπου, που καθιστά παρόντα τον Θεό σε κάθε εποχή και σε κάθε τόπο. Στο πλαίσιο της ενότητας, οι μαθητές επιχειρούν να προσεγγίσουν και να κατανοήσουν την έννοια της αγιότητας, μέσα από τις διαφορετικές κάθε φορά ερμηνείες, μελετώντας τη ζωή προσώπων από τις θρησκευτικές παραδόσεις.

4. Από τους Χριστιανούς της χώρας μας στους Χριστιανούς του κόσμου

Η ΘΕ εισάγει τους μαθητές στην πραγματικότητα των διαφόρων χριστιανικών ομολογιών, παρουσιάζοντας τις **διαφορετικές χριστιανικές παραδόσεις που υφίστανται στην Ελλάδα**. Επιπλέον, τους δείχνει πώς παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις ή και διαφωνίες τους, οι πιστοί όλων των ομολογιών προέρχονται από μια κοινή παράδοση και αγωνίζονται για μια **κοινή χριστιανική συνείδηση και ζωή**.

5. Θρησκείες στη χώρα μας

Στην παρούσα ΘΕ οι μαθητές καλούνται να ψηλαφίσουν την έννοια και την πραγματικότητα της θρησκευτικής ετερότητας και ποικιλίας, με δύο κυρίως τρόπους και στόχους. Πρώτον, μέσα από τη γνωριμία και την αναγνώριση **διαφορετικών θρησκευτικών κοινοτήτων που υπάρχουν στην Ελλάδα**, και δεύτερον, υπό το πνεύμα της ανεξιθρησκίας αλλά και του σεβασμού τους στην πίστη του «άλλου».

6. Μνημεία και τόποι λατρείας: Αποτυπώσεις της πίστης

Η ΘΕ παρουσιάζει τα **μνημεία πολιτισμού** όχι ως νεκρά σύμβολα αλλά ως ζωντανές παρουσίες που «μιλούν» όχι μόνο για όσα έγιναν αλλά ίσως και για όσα μπορούν να γίνουν. Επιπλέον οι μαθητές, πέρα από τον αυτονόητο

σεβασμό στην ομορφιά της φύσης, καλούνται να εκτιμήσουν και τη δημιουργικότητα από όπου και αν προέρχεται και η οποία δίνει σχήμα, χρώμα και φωνή στην ύλη, την μετασχηματίζει και της δίνει νέο νόημα, πλάθοντας νέα σύμπαντα.

7. Πώς έφτασε η Αγία Γραφή έως εμάς;

Η τελευταία ΘΕ αναφέρεται στη Βίβλο, ως μνημείο των μνημείων. Δηλαδή, ως μια συλλογή διαφορετικών κειμένων που μνημειώνουν την παρουσία του Θεού μέσα στην ιστορία και τη ζωή των ανθρώπων και δίνει μορφή και περιεχόμενο προσωπικό στην ελπίδα της σωτηρίας.

Α΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Μεγαλώνοντας και αναζητώντας

Η ΘΕ κινείται πάνω στις ιδέες της **πορείας** και της **ανάπτυξης**· της πορείας που έχει έντονο το στοιχείο της **αναζήτησης**, και της ανάπτυξης που μέσα από την αναγκαία **οργάνωση** ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των καιρών καρποφόρα και δημιουργικά. Η αναγνώριση, η αποδοχή και η διαχείριση της πολυπλοκότητας είτε αυτό αφορά την εφηβεία είτε την αρχή μιας σχολικής βαθμίδας, σημαίνει πολλά για την εξέλιξη των μαθητών. Η αναζήτηση νοήματος και απαντήσεων σε μια αρκετά πιο σύνθετη και απαιτητική πραγματικότητα προϋποθέτει την άσκηση και την αντοχή στο μετέωρο βήμα των ερωτήσεων. Σε αυτό το πέρασμα προς έναν καινούργιο κύκλο ζωής, καλούμε τους μαθητές να αναλογισθούν τα διλήμματα και τα νέα προβλήματα που αντιμετώπισε η χριστιανική Εκκλησία μετά τον τρίτο αιώνα· τότε που, εξερχόμενη από την «ηρωική» περίοδο των διωγμών, έρχεται αντιμέτωπη με την πολυπλοκότητα και τις νέες απαιτήσεις της εποχής, και δίνοντας μια νέα διάσταση στη μαρτυρία ως διάλογο με την εποχή, ενσαρκώνει και “μεταφράζει” την αλήθεια στα νέα δεδομένα και ανταποκρίνεται στις ιστορικές ανάγκες, δημιουργώντας έτσι τις προϋποθέσεις για την εμφάνιση ενός πολιτισμού, όψεις του οποίου θα μελετήσουμε ερμηνευτικά κατά τη διάρκεια του τρίτου κύκλου σπουδών του Γυμνασίου.

2. Η συνάντηση του Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό

Βασική ιδέα της Θ.Ε. είναι η **δυναμική της συνάντησης και της σύνθεσης**.

Οι εμπειρίες των προσωπικών συναντήσεων των νέων με πρόσωπα, ιδέες και χώρους λειτουργεί ως αφετηρία για να οδηγηθούμε στην παραδοχή πως,

παρά τις εντάσεις και τις διακινδυνεύσεις, μόνον μέσα από τη συνάντηση και τον διάλογο μπορούν να προκύψουν δημιουργικές συνθέσεις.

Κλασικό παράδειγμα η συνάντηση του **Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό**, η οποία πραγματοποιήθηκε μέσα από –ενίοτε δραματικές– συγκρούσεις και εντάσεις αλλά και αξιοσημείωτες συνθέσεις που εκφράστηκαν με δημιουργική πρωτοτυπία στα κείμενα, στα μνημεία, στη ζωή και εντέλει στον ίδιο τον πολιτισμό.

3. Πώς ζουν οι Χριστιανοί; Η νέα ζωή της Εκκλησίας

Σε αυτήν τη Θ.Ε. αναδεικνύονται οι πυρηνικές αξίες της πρότασης ζωής που κομίζει η χριστιανική Εκκλησία και η οποία προέρχεται από την **πίστη** στον τριαδικό Θεό. Τέτοιες αξίες είναι: η **ευθύνη**, η **ελευθερία**, η **κοινωνία**, η **ευχαριστία** και η **αγάπη**. Πρόκειται για μια συστηματική επεξεργασία αρχών και αξιών, στις οποίες έχει ήδη γίνει σποραδική αναφορά στο Δημοτικό (Γ7: ευθύνη για τον κόσμο, Δ4: ελεύθερη ανταπόκριση και αναφορά στον Θεό, Ε4: κοινωνία Ευχαριστίας, ΣΤ3: άγια πρόσωπα), με στόχο μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του εκκλησιαστικού τρόπου ζωής.

4. Πώς παίρνονται οι αποφάσεις

Σε αυτήν τη Θ.Ε. πρέπει να έχουμε κατά νου, ότι οι μαθητές έχουν εργαστεί στο παρελθόν πάνω στα όρια, στην αναγκαιότητα και στη σημασία τους για τη ζωή (Ε1). Επανερχόμαστε στην συγκεκριμένη προβληματική και στο Γυμνάσιο, προκειμένου για να ασχοληθούμε και να εμβαθύνουμε στο κρίσιμο ζήτημα της καταγραφής των ορίων ανάμεσα στην αλήθεια και στο ψέμα – ή την πίστη και πλάνη – για τον Θεό και τον άνθρωπο, όπως διατυπώθηκε από την Εκκλησία στα **δόγματα** και στους **κανόνες**. Αυτό που αναδεικνύεται τώρα είναι τα **κριτήρια για την ορθή πίστη**, που δεν είναι άλλα από το πνεύμα της **αποστολικότητας, της καθολικότητας και της ενότητας της Εκκλησίας**. Μέσα σε αυτό το πνευματικό πλαίσιο, οι μαθητές προσεγγίζουν πρόσωπα που υπερασπίστηκαν τα δόγματα, κατανοώντας παράλληλα τη σημασία της ενότητας και της **συνοδικότητας** στην Εκκλησία.

5. Μονοθεϊστικές θρησκείες: Ιουδαϊσμός και Ισλάμ

Μέσα από αυτή την πρώτη οργανωμένη και συστηματική αναφορά στην ιστορία, στη διδασκαλία, στη λατρεία και στις ηθικές αρχές που διέπουν τη ζωή των πιστών στις δύο μονοθεϊστικές θρησκείες (Ιουδαϊσμός και Ισλάμ), επιχειρούμε ένα άνοιγμα γνωριμίας και κατανόησης. Θα διαπιστώσουμε τις

μεταξύ τους –αλλά και με τον Χριστιανισμό– συγγένειες, καθώς προέρχονται από την ίδια Αβρααμική παράδοση, αλλά και τις διακριτές –και συχνά έντονες– διαφορές που έχουν, επισημαίνοντας παράλληλα τον έντονο βαθμό επιρροής που άσκησαν και ασκούν στη διαμόρφωση ιδιαίτερου πολιτισμού και τρόπου ζωής.

6. Θρησκευτικές αναζητήσεις και εμπειρίες της μακρινής Ανατολής

Μέσα από αυτήν την πολυδιάστατη –αν και, ίσως, γενικόλογη– αναφορά στις θρησκευτικές αναζητήσεις και εμπειρίες, στους ιερούς τόπους, στα μνημεία, στα πρόσωπα, στις αξίες και στις αντιλήψεις που διέπουν τη ζωή των πιστών στις ανατολικές θρησκείες (Ινδουισμός, Βουδισμός, Ταοϊσμός και Κομφουκιανισμός), επιχειρούμε ένα πρώτο άνοιγμα γνωριμίας και κατανόησης με αυτόν τον ιδιαίτερο –και ως προς τη θρησκευτικότητά του– κόσμο της «μακρινής Ανατολής». Στον βαθμό που η θρησκευτικότητα συνυφαίνεται με τον εν γένει πολιτισμό, επιχειρούμε να διαγνώσουμε αυτή τη σχέση και να κατανοήσουμε στάσεις και συμπεριφορές ριζικά διαφορετικές από αυτές του δυτικού ανθρώπου. Ταυτόχρονα, εξετάζουμε τόσο τον βαθμό επιρροής όσο και τα όρια του διαλόγου που διεξάγεται στο πλαίσιο της παγκοσμιοποίησης ανάμεσα στους δύο κόσμους – τον δυτικό και τον ανατολικό.

Β΄ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Μπορούν οι άνθρωποι να εικονίζουν τον Θεό;

Εκκινώντας από την αναγνώριση τους δύναμης της **εικόνας** στην καθημερινότητα της ζωής τους οι μαθητές «ξεναδιαβάζουν» τα δραματικά γεγονότα και τις θεολογικές αντιπαραθέσεις μεταξύ των Χριστιανών στην περίοδο τους **Εικονομαχίας**. Διαπιστώνουν έτσι, ότι η εικόνα στην Εκκλησία αναδεικνύεται σε ένα κρίσιμο πεδίο αποδοχής-πρόσληψης και ταυτόχρονα αναφοράς του κόσμου και της ύλης, με έναν τέτοιο τρόπο που να εμπνέει, να καθαγιάζει και να σώζει. Μέσα από αυτήν την προσέγγιση, το πρόσωπο του Χριστού, ως **τέλειος Θεός** και **τέλειος άνθρωπος**, αναδεικνύεται ως η κατεξοχήν «εικόνα». Στη συνέχεια δίνεται η ευκαιρία να παρακολουθήσουμε την εικονογραφία της Εκκλησίας στην ιστορική διαδρομή της, εξετάζοντας παράλληλα και τις απόψεις ή εκδοχές απεικόνισης του Θεού είτε σε άλλες θρησκευτικές παραδόσεις είτε με άλλα – πιο σύγχρονα – μέσα

(κινηματογράφος, κόμικς κ.ά.).

2. Ποιος είναι ο Θεός των Χριστιανών; «Τίνα με λέγουσιν οι άνθρωποι είναι;»

Ο πυρήνας της Θ.Ε. είναι η Χριστολογία. Οι μαθητές είναι πλέον σε θέση να αναγνωρίσουν και να αποτιμήσουν σφαιρικά και κριτικά τις διάφορες διαστάσεις του προσώπου του **θεανθρώπου Χριστού**, μέσα από τη διδασκαλία, τα θαύματα και τα γεγονότα της ιστορικής παρουσίας του. Άλλωστε, έχουν διδαχθεί πολλά από αυτά σε ένα πρώτο επίπεδο –κυρίως αφηγηματικό– στο Δημοτικό.

3. Ποιος είναι ο άνθρωπος;

Σε αυτήν τη Θ.Ε. επιχειρούμε μια πιο συστηματική καταγραφή και κατανόηση της χριστιανικής ανθρωπολογίας. Αξιοποιώντας τα διδάγματα τους προηγούμενης Θ.Ε. για τον θεάνθρωπο Ιησού οι μαθητές εξετάζουν τη χριστιανική κατανόηση του ανθρώπου μέσα από τη βιβλική και πατερική γραμματεία: **ως δημιουργήμα και εικόνα του Θεού** που πλάστηκε με προορισμό να γίνει όμοιος με Αυτόν: να ζει και να υπάρχει ελεύθερα, αγαπητικά και δημιουργικά.

4. Εμείς και οι «άλλοι»

Παίρνοντας αφορμή από τις εμπειρίες των διαφορετικών στάσεων και εκφράσεων (εθνικών, φυλετικών, θρησκευτικών, πολιτιστικών κ.ά.) απέναντι στην **ετερότητα** και στις συνακόλουθες **διακρίσεις**, εξετάζεται και αποτιμάται η χριστιανική πρόταση, όπως εκφράστηκε στην Αγία Γραφή («ξένος ήμην και συνηγάγετέ με»), στην ιστορική διαδρομή της Εκκλησίας (Κύριλλος/Μεθόδιος) και στην εν γένει χριστιανική παράδοση («ξένος ήμην και αλήτης»). Με βάση τη χριστιανική θεώρηση του «**άλλου**» ανθρώπου ως αδελφού, αναγνωρίζεται η σημασία της κατοχύρωσης και του σεβασμού των **δικαιωμάτων** του ανθρώπου, ενώ ταυτόχρονα επισημαίνεται και η χριστιανική υπέρβαση των διακρίσεων μέσω της εκκλησιαστικής προτροπής για συγχώρηση και «άνευ όρων και ορίων» αγάπη. Σε αυτήν την προοπτική διερευνώνται οι αντιλήψεις και οι πρακτικές για την ετερότητα και γενικότερα οι ανθρωπολογικές προτάσεις άλλων θρησκευτικών και πνευματικών παραδόσεων.

5. Διάσπαση και αντιπαλότητα στις θρησκείες

Η Θ.Ε. είναι δομημένη πάνω σε γνώριμες καταστάσεις –ομολογημένες και μη– των μαθητών γύρω από τις **συγκρούσεις** και τις τραυματικές εμπειρίες που αυτές προκαλούν. Εξετάζεται η **αντιπαλότητα** εντός του Χριστιανισμού,

όπως αυτή εκδηλώθηκε σε ιστορικά θρησκευτικά γεγονότα (Σχίσμα, Σταυροφορίες, Μεταρρύθμιση και θρησκευτικοί πόλεμοι), και αποτιμώνται οι συνέπειές τους για τη ζωή, τον πολιτισμό και ιδιαίτερα τον ανίσχυρο άνθρωπο. Κατά παρόμοιο τρόπο αναδεικνύεται αυτή η ζοφερή πραγματικότητα και στις άλλες θρησκευτικές παραδόσεις, ώστε να καταδειχθεί το πανανθρώπινο και διαθρησκειακό διακύβευμα του σεβασμού και της ανοχής ακόμη ή κυρίως απέναντι σε αυτόν με τον οποίον διαφωνούμε.

6. Ορθοδοξία, Διαφωτισμός, Νέος Ελληνισμός

Η αποτύπωση και αποτίμηση του ρόλου της **Ορθόδοξης Εκκλησίας** στη διαμόρφωση του **Νέου Ελληνισμού** από την Άλωση της Πόλης έως και την ίδρυση του νεοελληνικού κράτους, αποτελεί το κεντρικό εγχείρημα της Θ.Ε. Μέσα από μια πολυεπίπεδη ανάγνωση και κατανόηση ιστορικών γεγονότων, προσώπων, συμπεριφορών, μνημείων και εκφράσεων καλούμε τους μαθητές να ανοιχθούν σε μια απόπειρα κριτικής αυτογνωσίας, πέρα από δογματισμούς, προκαταλήψεις και ανιστορικές γενικεύσεις.

Γ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

1. Η Χριστιανοσύνη στον σύγχρονο κόσμο

Έχοντας ήδη αναγνωρίσει -στους δύο προηγούμενους κύκλους του Δημοτικού- τις διαφορετικές χριστιανικές παραδόσεις (Δ4 και ΣΤ4), οι μαθητές προσεγγίζουν την πολυδιάστατη παρουσία και δράση των χριστιανικών Εκκλησιών στον κόσμο ως μια ολοκληρωμένη και ανάγλυφη πρόταση ζωής που – παρά τις όποιες διαφορές και αποκλίσεις – οφείλει να αγωνίζεται για την **ενότητα** και τη **διακονία** αυτού του κόσμου, κρατώντας ζωντανή τη **μαρτυρία** και το **αίτημα** διάσωσης του ανθρωπίνου **προσώπου** από τους ποικίλους κινδύνους της αλλοτρίωσής του.

2. Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη

Σε αυτή τη Θ.Ε. καλούμε τους μαθητές να αξιοποιήσουν συνθετικά και κριτικά τις γνώσεις που έχουν αποκομίσει από τα μαθήματα των Θρησκευτικών στους τρεις κύκλους της εκπαίδευσής τους, σχετικά με τις ποικίλες διαστάσεις των θρησκειών, και, λειτουργώντας σε υψηλότερο βαθμό γενίκευσης, να εξετάσουν την παρουσία και τον ρόλο της **θρησκείας στην Ευρώπη**. Επιπλέον, καλούνται να αναγνωρίσουν και να αποτιμήσουν τόσο τα

προβληματικά σημεία όσο και τη συμβολή της θρησκείας στην προάσπιση της ειρήνης και στην καταλλαγή, καθώς και τη γενικότερη συνεισφορά της στον πολιτισμό.

3. Βία στο όνομα του Θεού και της αλήθειας

Σε αυτήν τη Θ.Ε. οι μαθητές καλούνται να αναγνωρίσουν τον κίνδυνο της εκτροπής του Χριστιανισμού και των άλλων θρησκειών στη χρήση **βίας**, στην **καταπίεση**, στον **φανατισμό** και στον **φονταμενταλισμό**. Πρόκειται για έναν κίνδυνο ο οποίος έχει καταγραφεί από την ιστορία σε διάφορες χαρακτηριστικές περιπτώσεις. Μέσα από την εξέταση των ιστορικών συνθηκών και την αντιπαραβολή των θρησκευτικών δεσμεύσεων-διακηρύξεων από τη μια με τις αναντίστοιχες πρακτικές και συμπεριφορές από την άλλη, μπορούν να καταδείξουν με θεολογικά κριτήρια τα ολέθρια αποτελέσματα της απομάκρυνσης από την ίδια τη θρησκευτική ταυτότητα και της καταπάτησης των αξιών που αυτές οι θρησκείες πρεσβεύουν από τους ίδιους τους πιστούς τους.

4. Μαρτυρία και προσφορά της πίστης στον σύγχρονο κόσμο

Σε συνέχεια της προηγούμενης Θ.Ε αλλά και σε πείσμα των σκοτεινών όψεων και των παρεκτροπών, οι μαθητές γνωρίζουν εκείνα τα **φωτεινά πρόσωπα** που εκφράζουν το ζύμωμα της πίστης με τη ζωή και την ιστορία. Πρόκειται για ανθρώπους, που μετέφρασαν τη θρησκευτική δέσμευση και ταυτότητά τους σε συνεχή αγώνα για την ανθρωπιά, πολέμησαν με όλη τους τη δύναμη το κακό στις διάφορες μορφές και εκδοχές του, και αναλώθηκαν –συχνά θυσιάστηκαν– μαρτυρώντας για την ελπίδα και την αγάπη.

5. «Πού είναι ο Θεός;»: Η οδύνη του σύγχρονου κόσμου και το αίτημα της σωτηρίας από το κακό

Η θεολογική επεξεργασία του **προπατορικού** αμαρτήματος (ως στροφή του ανθρώπου στον εγωκεντρισμό και στην αυτάρκεια), προσφέρει τη δυνατότητα για μια καίρια και εξαιρετικά χρήσιμη διεύρυνση της ματιάς των μαθητών στην εξέταση των εμπειριών τους πάνω στις σύγχρονες όψεις του **κακού** και στις συνέπειές του: τι διαστρέφεται, τι παραλύει, τι είναι αυτό που χάνεται; Καθώς συνειδητοποιούν ότι **«κανείς δεν πέφτει μόνος του»**, καλούνται να αναμετρηθούν με το πρόβλημα του κακού –αλλά και το αίτημα της σωτηρίας από αυτό– στις πανανθρώπινες και συμπαντικές του διαστάσεις. Σε αυτή την κρίσιμη και επίπονη διαδρομή συνδράμουν καθοδηγητικά και ταυτόχρονα

ερμηνεύονται κριτικά κείμενα από τη Βιβλική-Χριστιανική γραμματεία αλλά και τα μεγάλα θρησκευτικά συστήματα του Ισλάμ, του Ινδουισμού και του Βουδισμού.

6. Ελπίδα και αγώνας για τη μεταμόρφωση του κόσμου

Επίκεντρο σε αυτήν τη Θ.Ε. είναι η ελπίδα και ο αγώνας για τη μεταμόρφωση του κόσμου. Επιχειρείται διεύρυνση και εμβάθυνση στην έννοια της **μεταμόρφωσης της ζωής και του κόσμου** τόσο στις υπαρξιακές-προσωπικές όσο και στις κοινωνικές διαστάσεις της. Μέσα από τη μελέτη ιδρυτικών ή εξαιρετικά σημαντικών κειμένων της Εκκλησίας (όπως οι Μακαρισμοί, ο ύμνος της αγάπης, ο Κατηχητικός Λόγος Ιωάννου του Χρυσοστόμου κ.ά.) αλλά και άλλων θρησκειών, ακόμη μέσα από αντιπαραβολή τους με διατυπώσεις από τον χώρο της τέχνης και τα κοινωνικά αιτήματα, καλούνται οι μαθητές να συνταχθούν στον αγώνα, ώστε να κρατηθεί ζωντανή η **ελπίδα** για τη **σωτηρία** και την ακεραιότητα της ύπαρξης.

7. Από την αρχή έως το τέλος του κόσμου

Σε αυτή τη Θ.Ε. επιχειρείται μια ανακεφαλαίωση της ιστορίας του κόσμου, μέσα από τη σύνδεση της χριστιανικής πρωτολογίας με την εσχατολογία. Η **σωτηρία της κτίσης και του ανθρώπου** ως τέλος και τελείωση (ολοκλήρωση) της ιστορίας, ανταποκρίνεται στην αρχική **Δημιουργία** ενός σύμπαντος «λίαν καλού» και ενός ανθρώπου που είναι **εικόνα του Θεού**. Το ίδιο το τέλος, παρά τις ζοφερές και πολύ διαδεδομένες καταστροφολογίες της εποχής μας, δεν θα είναι τίποτε άλλο από εκείνη την κομβική στιγμή κατά την οποία όλα θα έρθουν στο φως και θα λουσθούν από αυτό. Η ΘΕ ολοκληρώνεται με την υπενθύμιση του συνοδοιπόρου και «εν ετέρα μορφή» Χριστού, που διαβαίνει μαζί με τους μαθητές του στον δρόμο προς Εμμαούς, καθώς η αναγνώριση της αλήθειας συμβαίνει πάντα **μέσα στη σχέση και γύρω από το κοινό τραπέζι**.

**Πίνακας 3: ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΙΚΩΝ ΕΝΟΤΗΤΩΝ ΤΟΥ ΠΣ ΚΑΤΑ
ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ**

	Α΄ ΚΥΚΛΟΣ (7 + 7)	Β΄ ΚΥΚΛΟΣ (6 + 7)	Γ΄ ΚΥΚΛΟΣ (6 + 6 + 7)
ΔΟΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΥΩ	Δ7 (Ο Θεός ως δημιουργός του κόσμου) Γ1 (Ο Θεός ως αγάπη και ευσπλαχνία) Γ5 (Ιησούς Χριστός) Γ6 (Σταυρός και Ανάσταση) Δ1 (Κυριακή προσευχή)	Ε2 (Ο «κανόνας» της Αγάπης) Β1 (Μπορούν οι άνθρωποι να εικονίζουν τον Θεό;) ΣΤ3 (Άγιοι άνθρωποι)	Α3 (Αγία Τριάδα, η χριστιανική Εκκλησία ως ευχαριστιακή κοινότητα, η πίστη ως σχέση, η αναφορά της ζωής στον Θεό, η ευθύνη του ανθρώπου για την κτίση) Α4 (Το Σύμβολο της Πίστεως, Δόγματα, Κανόνες) Β2 (Ποιος είναι ο Θεός των Χριστιανών;) Β3 (Εικόνα και ομοίωση, ο άνθρωπος ως ιερέας της φύσης) Γ5 (Η αμαρτία ως ασθένεια) Γ6 (Βασιλεία του Θεού) Γ6 («Λειτουργία μετά τη Λειτουργία») Γ7 (Η πρόγευση της Βασιλείας του Θεού) Γ7 (Εσχατολογία)
ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ	Γ7 (Η φύση στη λατρεία του Χριστιανισμού και άλλων θρησκειών) Δ1 (Προσευχή σε όλες τις θρησκείες) Δ4 (Βάπτισμα και Χρίσμα Χριστιανών και τελετές ενηλικίωσης άλλων θρησκειών)	Ε3 (Μετάνοια και Εξομολόγηση, νηστεία και άσκηση στις θρησκείες του κόσμου) Ε4 (Θεία Ευχαριστία) ΣΤ4 (Βάπτισμα, Ευχέλαιο, Ιεροσύνη)	Α1 (Κλήρος και λαός, οργάνωση Εκκλησίας) Α3 (Βάπτισμα Χριστιανών) Γ6 (Το Πάσχα στο κέντρο της Ορθόδοξης λατρείας)

ΓΙΟΡΤΕΣ – ΙΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ	Γ2 (Κυριακή και αργίες θρησκειών του κόσμου) Γ3 (Χριστούγεννα και γιορτές θρησκειών του κόσμου, Πανηγύρια, Τρεις Ιεράρχες) Γ4 (Υπαπαντή) Γ6 (Πάσχα – Χριστιανών και Εβραίων, Σαρακοστή, Σάββατο Λαζάρου, Κυριακή των Βαΐων, Μεγάλη Εβδομάδα) Δ2 (Γιορτές Παναγίας) Δ4 (Θεοφάνια και γιορτές θρησκειών του κόσμου) Δ6 (Γύρω από το πασχαλινό τραπέζι)	Ε4 (Πεντηκοστή) ΣΤ2 (Γιορτές μαρτύρων και αγίων) ΣΤ5 (Θρησκευτικές κοινότητες που γιορτάζουν)	Β1 (Κυριακή της Ορθοδοξίας) Γ6 (Πάσχα, Αγίων Πάντων)
-------------------------------	---	--	--

ΤΟΠΟΙ, ΜΝΗΜΕΙΑ, ΤΕΧΝΗ	Γ2 (Ναός, σύμβολα Χριστιανισμού, τόποι λατρείας και σύμβολα θρησκειών) Γ3 (Εικόνες και μουσική για τα Χριστούγεννα) Γ6 (Ορθόδοξη υμνογραφία) Γ5 (Εικόνες Δωδεκάορτου) Γ5 (Παλαιστίνη) Γ7 (Ορθόδοξοι αγιασμοί και ευλογίες) Δ1 (Παγκόσμιοι τόποι προσευχής) Δ2 (Εικόνες Παναγίας, ορθόδοξες προσωνυμίες της) Δ5 (Προσκυνήματα και Ιεροί τόποι Χριστιανισμού και άλλων θρησκειών) Δ7 (Η χώρα της Βίβλου)	Ε4 (Εικόνες και σύμβολα της Χριστιανικής Εκκλησίας) ΣΤ4 (Ναοί και εικόνες Χριστιανών του κόσμου) ΣΤ6 (Μνημεία και τόποι λατρείας) ΣΤ6 (Ναός του Σολομώντα)	Α2 (Συνθέσεις και εξέλιξη της χριστιανικής τέχνης) Β1 (Η απεικόνιση του Θεού στις σύγχρονες τέχνες, σύγχρονη χριστιανική εικονογραφία) Γ1 (Η εξέλιξη της χριστιανικής τέχνης στην Ανατολή και τη Δύση) Γ6 (Η μεταμόρφωση της ζωής ως αίτημα της τέχνης)
-------------------------------------	--	--	---

ΠΡΟΣΩΠΑ	Γ1 (Ησαΰ, Ιακώβ, Ιωσήφ, Δαβίδ, Σαούλ, Ιωνάθαν) Γ4 (Παιδική ηλικία Χριστού) Δ3 (Ισαάκ, Μωυσής, Δαβίδ, Σολομών, Δανιήλ, Τρεις Παίδες εν καμίνω, Ιωάννης ο Βαπτιστής) Γ5 (Ιησούς Χριστός) Γ7 (Άγιος Φραγκίσκος και ιστορίες από Λαυσαϊκόν) Δ2 (Παναγία, Ιωακείμ, Άννα) Δ3 (Συμεών) Δ5 (Ιησούς του Ναυή) Δ6 (Προφήτες: Ωσηέ, Αμώς, Ιερεμίας, Ησαΐας)	Ε1 (Μωάμεθ, Κομπούκιος, Βούδας) Ε3 (Απ. Πέτρος, Απ. Παύλος, Οσ. Μαρία η Αιγυπτία, Άγ. Μηνάς και Άγ. Μαρτίνος, Αυγουστίνος, Άγ. Διονύσιος Ζακύνθου) Ε5 (Παύλος, Κοσμάς Αιτωλός, Γερόντισσα Γαβριηλία) ΣΤ2 (Μάρτυρες [Στέφανος, Ιγνάτιος Αντιοχείας, Αγάπη, Ειρήνη, Χιόννη], Μ. Κων/νος και Ελένη, Ασκητές [Μ. Αντώνιος, Θεοδόσιος κοινοβιάρχης, Παχώμιος, Ιερώνυμος]) ΣΤ3 (Άγιοι άνθρωποι [Προφήτης Ηλίας, Άγ. Βερονίκη, Αββάς Πινούφριος, Αχμέτ Κάλφας, Άγ. Φιλοθέη, Μαρία Σκόπτσοβα] και άγιοι θρησκειών του κόσμου) ΣΤ6 (Ρωμανός ο Μελωδός)	Α5 (Μωάμεθ, Τζ. Ρουμί) Α2 (Ιουστίνος, 3 Ιεράρχες) Α4 (Μ. Αθανάσιος, Μάξιμος Ομολογητής) Β1 (Ιωάννης Δαμασκηνός) Β2 (Ιησούς Χριστός / γνώμες, «Τίνα με λέγουσιν;») Β3 (Α. Φραγκίσκος, Σέργιος του Ράντονεζ) Β4 (Κύριλλος και Μεθόδιος) Β6 (Κοσμάς Αιτωλός, Νικόδημος Αγιορείτης, Ε. Βούλγαρης, Αδ. Κοραής) Γ1 (Αρχ. Αναστάσιος) Γ4 (Μαρτυρία και προσφορά της πίστης στον σύγχρονο κόσμο [Ντοστογιέφσκυ, Παπαδιαμάντης, Πορφύριος, Ν. Νησιώτης, Γκάντι, Κ. Γουέαρ, Ντ. Τούτου, Δαλάι Λάμα, Μ. Τερέζα])
ΙΕΡΕΣ ΓΡΑΦΕΣ	Δ7 (Ιερά βιβλία Χριστιανισμού και θρησκειών)	Ε6 (Ευαγγέλια, Πράξεις, Επιστολές: σύνθεση και ρόλος τους, Χειρόγραφα του Κουμράν) ΣΤ7 (Πώς έφτασε η Αγ. Γραφή έως εμάς)	Γ7 Το βιβλίο της Αποκάλυψης

ΘΕΜΑΤΑ ΖΩΗΣ	Γ1 (Οι άλλοι κι εγώ, κρίσεις και συχώρεση) Γ2 (Μέρες αργίας) Γ3 (η χαρά της γιορτής) Γ4 (τα παιδιά είναι χαρά, παιδιά του κόσμου, δικαιώματα των παιδιών, παγκόσμια γλώσσα των παιδιών) Γ7 (Ο κόσμος μας, ένα στολίδι) Δ1 (Η προσευχή στη ζωή μας) Δ2 (Η μητέρα μας) Δ3 (Οι δυνατότητες όλων των παιδιών, παιδιά με αναπηρία, εργαζόμενα παιδιά, παιδιά-θαύματα) Δ4 (Τα χαρίσματά μας) Δ5 (Το ταξίδι στη ζωή μας)	Ε1 (Μαθητές και δάσκαλοι) Ε2 (Συνύπαρξη και όρια) Ε3 (Αλλαγή και ωρίμανση) ΣΤ1 (Μεγαλώνοντας και αναζητώντας) ΣΤ5 (Γνωρίζω το γείτονά μου)	Α1 (Πέρασμα στην εφηβεία, ερωτήματα) Α2 (Σύγχρονες επιρροές των εφήβων) Α3 (Ερωτήματα για το νόημα της ζωής) Α4 (Συζητώντας για τα όριά μας) Β1 (Η εικόνα στη ζωή των εφήβων) Β3 (το ερώτημα για τον άνθρωπο) Β4 (εμείς και οι «άλλοι», οι «ξένοι») Β5 (συγκρούσεις στη ζωή των εφήβων) Γ2 (γνώμες και αναζητήσεις των εφήβων για τη θρησκεία) Γ4 (η εμπειρία του σύγχρονου κακού) Γ5 (η ελπίδα του σύγχρονου ανθρώπου) Γ6 (μεταμορφώνοντας τη ζωή μας) Γ7 (το ερώτημα για το τέλος του κόσμου)
ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ		Ε4 (Γεγονός της Πεντηκοστής, ζωή των πρώτων Χριστιανών) Ε5 (Αποστολές για την «καλή είδηση») ΣΤ1 (Οι πρώτοι Χριστιανοί: δυσκολίες και περιπέτειες, Αποστολική Σύνοδος) ΣΤ2 (Διωγμοί και εξάπλωση του Χριστιανισμού)	Α1 (Η εξάπλωση του Χριστιανισμού) Α4 (Αιρέσεις / Οικουμενικές Σύνοδοι) Β1 (Εικονομαχία) Β4 (Ο εκχριστιανισμός των Σλάβων) Β5 (Σχίσμα, Σταυροφορίες, Ιερά Εξέταση, Μεταρρύθμιση και Αντιμεταρρύθμιση, θρησκευτικοί πόλεμοι)

ΟΡΘΟΔΟΞΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	Γ6 (Ορθόδοξα Πασχαλινά έθιμα στην Ελλάδα, ορθόδοξη υμνογραφία και εικόνες) Δ2 (Γιορτάζοντας τον Ευαγγελισμό στην Ελλάδα) Δ2 (Ονόματα και γιορτές της Παναγίας) Δ4 (Ορθόδοξα έθιμα των Θεοφανίων)	Ε4 (Νηστεία και άσκηση)	Β1 (Κυριακή της Ορθοδοξίας, Θεολογία της εικόνας) Β6 (Ορθόδοξη παράδοση, Ορθόδοξη Διασπορά) Γ1 (Ορθόδοξες Εκκλησίες, Ορθόδοξη Διασπορά, Ορθόδοξα κέντρα) Γ4 (Η ορθόδοξη φωνή στη σύγχρονη Δύση)
ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ – ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ	Γ3 (Τα ελληνικά σχολεία γιορτάζουν - Τρεις Ιεράρχες) Γ3, Γ6, Δ2 (Εορταστικά έθιμα της Ελλάδας) Δ5 (Χριστιανικά προσκυνήματα και μνημεία)	Ε6 (Η γλώσσα της Αγ. Γραφής) ΣΤ4 (Εορταστικά έθιμα της Ελλάδας) ΣΤ1 (Ελληνικές πρωτοχριστιανικές κοινότητες) ΣΤ6 (Χριστιανικά προσκυνήματα και μνημεία) ΣΤ7 (Η Αγία Γραφή συστατικό του ευρωπαϊκού πολιτισμού)	Α2 (Η συνάντηση του Χριστιανισμού με τον Ελληνισμό) Α2, Α4, Β1 (Ελληνες Πατέρες της Εκκλησίας) Α2, Β1 (Ελληνική και χριστιανική τέχνη) Β6 (Βυζάντιο-Άλωση, Λαϊκή τέχνη) Β6 (Ορθοδοξία, Διαφωτισμός, Νέος Ελληνισμός)

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΙΕΣ ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ		E5 (Χριστιανική Ιεραποστολή) ΣΤ4 (Από τους Χριστιανούς της χώρας μας στους Χριστιανούς του κόσμου, κοινή συνείδηση, ΠΣΕ) ΣΤ5 (Θρησκείες στη χώρα μας)	A5 (Μονοθεϊστικές θρησκείες) A6 (Θρησκευτικές αναζητήσεις και εμπειρίες της μακρινής Ανατολής) B4 (Χριστιανισμός και ανθρώπινα δικαιώματα) Γ1 (Η Χριστιανοσύνη στον σύγχρονο κόσμο, το αίτημα της ενότητας, σύγχρονη Ιεραποστολή) Γ2 (Το ζήτημα της θρησκείας στη σύγχρονη Ευρώπη, ελευθερία θρησκευτικής συνείδησης, συνύπαρξη και διάλογος) Γ3 (Βία στο όνομα του Θεού)
---	--	--	---